

Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat İstemiyle Ağır Ceza Mahkemelerinde Açılan Davalarda Yargı Harcı

Judicial Fees in Lawsuits Held in High Criminal Courts for Indemnification Due to Criminal Coercive Measures

Prof. Dr. Uğur YİĞİT(*)
Doç. Dr. İlhami ÖZTÜRK(**)

Öz:

Harçlar Kanunu ile yargı harcı ve yargı harcına ilişkin çeşitli muafiyet ve istisnalar düzenlenmiştir. Harçlar Kanunu dışında diğer bazı kanunlarda da yargı harcına ilişkin muafiyet ve istisna hükümleri mevcuttur. Buna göre, ceza davaları kural olarak yargı harcına tabi değildir. Ancak, koruma tedbirleri nedeniyle tazminat istemli ve ağır ceza mahkemelerinde görülen davaların yargı harcına tabi olmadığına ilişkin yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna rağmen, uygulamada mahiyeti itibarıyla ceza davası niteliğinde olmayan bu tür davaların açılması aşamasında yargı harcı alınmamakta ve yargı harcı hükme konu edilmemektedir. Bu çalışma ile koruma tedbirleri nedeniyle tazminata konu olan ve ağır ceza mahkemelerinde görülen davaların, aksi yöndeki yerleşik uygulama ve doktrindeki hâkim görüşe rağmen, şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması kapsamında yargı harcına tabi olması gerektiği hususu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Yargı Harcı, Ceza Davası, Ceza Mahkemesi, Koruma Tedbirleri, Tazminat.

Abstract:

Judicial fees and various exemptions and exceptions thereof are regulated by the Law on Fees. Various regulations other than Law on Fees also provide exemptions and exceptions to judicial fees. Accordingly, criminal cases are not subject to judicial fees in

(*) İstanbul Ticaret Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Öğretim Üyesi, (E) Ağır Ceza Hâkimi, Cumhuriyet Savcısı.

E-posta: uyigit@ticaret.edu.tr.

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-2611-5047>.

(**) İzmir Bakırçay Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Öğretim Üyesi, Kamu Hukuku Bölüm Başkanı, Mali Hukuk Anabilim Dalı Başkanı.

E-posta: ilhami.ozturk@bakircay.edu.tr.

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-9828-8861>.

Hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Gönderim Tarihi: 11.09.2020.

Makale Kabul Tarihi: 28.12.2020.

principle. On the other hand, there is no regulation providing that lawsuits that are held in high criminal courts for indemnification due to criminal coercive measures are not subject to judicial fees. Nevertheless, judicial fees are not required to be paid at the time of the filing of such lawsuits which, by their nature, do not have the characteristics of criminal cases. In this study, we examine the fact that despite opposing views dominant in doctrine and settled in practice, lawsuits that are held in high criminal courts for indemnification due to criminal coercive measures should be subject to judicial fees under the scope of judgements on rights pertaining to personal law.

Keywords:

Judicial Fee, Criminal Case, Criminal Court, Criminal Coercive Measures, Damages.

GİRİŞ

Yargılama hizmeti diğer birçok kamu hizmeti gibi devlet tarafından sunulmaktadır. Devlet bu hizmeti önemli ölçüde vergi ve diğer kamu gelirleri ile finanse etmesine rağmen hizmetin niteliği gereği çoğu durumda harç alma yoluna da gitmektedir. Zira yargılama hizmeti kural olarak ilgililerin başvurusu üzerine sağlanmakta ve sağlanan yargı hizmetinden doğrudan bu kişiler yararlanmaktadır. Diğer bir ifade ile yargı hizmetinden sadece ilgilileri doğrudan yararlanmakta, sunulan hizmet hızlı ve adil olduğu ölçüde toplumsal barışa ve huzura hizmet ettiğinden toplumun geneline de dolaylı olarak hizmet sağlanmış olmaktadır.

İşte bu nedenle yargı yoluna başvuranlardan hem hizmetten yararlanması karşılığı olarak hem de hizmetin keyfi kullanılmasını önlemek amacıyla harç alınması yoluna gidilmektedir.

Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinde; yargı işlemlerinden bu kanuna bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanların, yargı harçlarına tabi olduğu, ceza mahkemelelerinde *şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde* de celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre harç alınacağı belirtilmiştir. Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifenin, (A) Mahkeme Harçları bölümünde hukuk, ceza ve ticaret davalarında yargı harçları; başvurma harcı, celse harcı, karar ve ilam harcı, temyiz, istinaf ve itiraz harçları şeklinde düzenlenmiştir.

Ceza mahkemelerinde görülen davalar tarihi süreç içerisinde sadece Cumhuriyet savcıları tarafından açılan kamu davasından ibaret değildir. Bunun yanında "*şahsi dava*", "*şahsi hak davası*", "*kanun dışı yakalama ve tutuklama nedeniyle tazminat davası*", "*koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası*", "*hâkimler ve cumhuriyet savcılarının suç soruşturması veya kovuşturması sırasında, koruma tedbirleri dışında verdikleri tüm kararlar veya yaptıkları işlemler ile kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri nedeniyle tazminat davası*" ve "*infaz edilen mahkûmiyet kararının sonradan yargılamanın yenilenmesi sonucu kaldırılması nedeniyle tazminat davası*" ceza mahkemelerinde görülen davalar arasında yer almıştır.

466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkındaki Kanun'un yürürlüğe girdiği 15 Mayıs 1964 tarihinden 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 6'ncı maddesi uyarınca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ilâ 144'üncü maddelerinde düzenlene koruma tedbirleri nedeniyle tazminata ilişkin hükümlerin yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihine kadarki 466 sayılı Kanun'un yürürlük dönemi ile 5520 sayılı Kanun'un yürürlükte bulunduğu 1 Haziran 2005 tarihinden bugüne kadarki toplam 55 yılı aşkın bir süre devam eden uygulama boyunca ceza mahkemelerinde görülen Harçlar Kanunu'nun ifadesiyle *şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması* kapsamında değerlendirilmesi gereken tazminat davalarında yargı harcı alınmadan ve yargılama giderleri arasında hükme konu edilmeden işlem tesis edilmiş olup uygulama bu istikamette sürdürülmeye devam etmektedir. Bu durum vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlerin kanunla konulacağı, değiştirileceği ve kaldırılacağı şeklindeki Anayasal kanunilik ilkesine aykırı olarak bir harcın fiilen kaldırılması anlamına gelmektedir. Kanunla alınması emredilen bir harcın alınmaması hukuki değildir. Ayrıca, yargı harçlarının önemli fonksiyonlarından biri olan hakkın kötüye kullanılmasını önleme işlevi koruma tedbirleri nedeniyle tazminat istemiyle açılan davalarda hukuka aykırı olarak harç alınmaması nedeniyle yerine gelememektedir. Yargı kararlarının¹ yanı sıra uygulamaya yönelik eserlerde ileri sürülen görüşler² de kanun dışı yakalama veya tutuklama ile koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarının harca tabi olmadığı yönündedir.

Bu çalışmada, ceza mahkemelerinde görülen koruma tedbirleri nedeniyle tazminat istemli davalar ve bu davaların niteliği ile yargı harcına tabi olup olmadıkları hususu irdelenecek, konuya ilişkin yargı harcı uygulaması ile mevzuat hükümleri karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

I. HARÇ VE YARGI HARÇLARI

Çağdaş hukuk sistemlerinde, kişilerin haklarını kendi kendilerine almaları kural olarak yasaktır. Kişiler haklarını yargılama gücüne sahip olan devlet eliyle alır. Ancak, Devlete başvurulduğunda, yargı harcı adı altında bir bedel ödenmesi zorunludur.

¹ Davanın niteliği gereği harca tabi olmadığı yönündeki Yargıtay kararları için bkz. Yargıtay 1. C.D., 05.04.2011, 2010/5611-211/2023; 7. C.D., 28.04.2009, 2006/17028-2009/5666; 8. C.D., 20.6.2006, 2005/2242-5481; 8. C.D., 29.06.2006, 2006/13-2006/5888; 8. C.D., 29.03.2011, 2008/17913-2011/2515; 9. C.D., 12.04.2007, 2007/252-2007/3221; 11. C.D., 25.03.2010, 2009/23855-2010/3494.

² Hülya Poyraz Giyik, *Kanun Dışı Yakalama, Tutuklama, Arama ve Elkoymaya İlişkin Tazminat Davaları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 75.

A. Harç

Harç,³ kamusal güce dayalı olarak, kamusal harcamaların finansmanı için, kamu idaresi tarafından belirli edimlerden ya da belirli kamu hizmetlerinden “yararlanma” karşılığı alınan paradır.⁴ Bu anlamda harçların hukuki niteliğinin belirlenmesinde, “yararlanma ilkesine dayalı olma” temel ölçüt olarak kendini göstermektedir.⁵ Ancak, çoğu harç yararlanılan hizmetin tam karşılığı değildir.⁶ Harcı doğuran olay bir kamu hizmetidir. Sunulan hizmetin harç konusu olabilmesi için; kişinin bir kamu kuruluşundan yararlanması, kişiye kamu tarafından bir menfaat sağlanması ve kamu kuruluşunun kişinin bir işiyle uğraşması gerekir.⁷

Harç yükümlülüğü teoride “masrafi karşılama” ve “faydalanma” ilkeleri ile açıklanmaktadır. Masrafi karşılama ilkesinde harca konu hizmetin maliyeti ölçülürken; faydalanma ilkesinde yükümlü için taşıdığı değer esas alınmaktadır.⁸ Bu kapsamda tanımlar, her iki ilkeyi de içine alacak şekilde yapılmaktadır.

Devletin, hizmet karşılığı aldığı harçlar, devlet işletmelerinin hizmet ve ürünlerinin maliyet karşılığı olarak aldığı bedel (ücret/fiyat) nitelik itibarıyla birbirinden farklıdır.⁹ Hizmet ve ürünlerin fiyat karşılığı sunulmasında üretim, piyasa talebi doğrultusunda düzenlenmekte olup hizmetin kalitesi de onu talep edenlerin yaptıkları ödemelere bağlıdır. Oysa kamu hizmetlerinden yararlanma

³ “Nazari olarak maliye ilminde harç, idarece kamu hizmetlerinden ziyade fertlerin şahsi menfaatlerine müteallik olarak yapılan hizmetler karşılığında o hizmetle alakalı şahıslardan alınan paralar olarak tarif edilmektedir. Alınacak harç miktarı hizmetin istilzam ettiği masraflar ile o hizmet karşılığında şahısların temin ettikleri menfaat derecesiyle orantılı olacaktır. Bu izahata göre harçlar Devlet tarafından yapılan hususi hizmetler mukabilinde doğan külfetlerdir.” (5887 sayılı Mülga Harçlar Kanunu gerekçesi).

⁴ Selim Kaneti, *Vergi Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul 1989, s. 5, Nihal Saban, *Vergi Hukuku*, 6. Baskı, Beta, İstanbul, 2014, s. 5; Mehmet Arslan, *Vergi Hukuku*, 5. Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, 2006, s. 331, Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, *Vergi Hukuku*, 13. Bası, Ankara, 2005, s. 445; Akif Erginay, *Vergi Hukuku Prensipleri*, Ankara 1953, s. 184, Kazım Yılmaz, *Türk Vergi Hukuku*, Ce-Ka Yayınları, 2003, s. 282; Özhan Uluatam, *Kamu Maliyesi*, İmaj Yayınevi, 2012, s. 297-298.

⁵ Burak Pınar, *Yargı ve İcra Harçları*, Adalet Yayınevi, 2009, s. 1-2.

⁶ İsmail Türk, *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitapevi, 2011, s. 103.

⁷ Senai Olgaç, *Açıklamalı ve Uygulamalı Harçlar Kanunu*, Ankara 1964, s. 3; Hüsnü Aldemir, *Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2000, s. 174; Mehmet Akif Eranıl, “Harçlar Kanunu Üzerine İnceleme ve İzah”, Ankara Barosu Dergisi, Cilt. 8, Sayı. 103-104, s. 22.

⁸ Hakki Şinasi Ünver/İsmail Arslan, *Esbabi Mücibeleriyle Birlikte Yeni Damga Vergisi ve Harçlar Kanunu*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1964, s. 69; Galip Çelik, *Servet ve Harcamaya Vergileri*, Seçkin Yayınevi, Ankara 1995, s. 239.

⁹ Halil Nadaroğlu, *Kamu Maliyesi Teorisi*, 11. Baskı, İstanbul 2000, s. 217; Kenan Bulutoğlu, *Kamu Ekonomisine Giriş*, İstanbul 2003, s. 405, Abdurrahman Akdoğan, *Kamu Maliyesi*, Genişletilmiş 11. Baskı, Gazi Kitapevi, Ankara 2006, s. 103.

karşılığı alınan harçlarda sadece sunulan hizmet maliyetinin tamamı değil bir miktar paranın alınması söz konusudur. Bu para miktarını belirleyen ise hizmete duyulan talep değil, siyasal süreç içinde alınan kararlar ve bütçe ödenekleridir.¹⁰

Harçların alınmasındaki en temel amaç kamu harcamalarının finansmanı olmakla birlikte bunun yanında toplumsal adaleti sağlama ve kötüye kullanımları önleme gibi amaçlar da söz konusudur. Bu itibarla ceza mahkemelerinde görülen koruma tedbirleri nedeniyle tazminat istemli davalardan harç alınması harç tanım ve amacına uygundur.

B. Yargı Harçları

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 1'inci maddesinde bu Kanun'a göre alınacak harçlar arasında yargı harçlarına da yer verilmiştir.¹¹ Yargılama hizmetlerini karşılamak üzere faydalananlardan devlet tarafından alınan paralara “*yargılama harçları*” denir.¹²

Yargılama hizmetleri karşılığı alınan harç, bu hizmetin gerçek maliyeti olmayıp hizmetten bireysel olarak yararlanma karşılığında alınan bir bedeldir. Yargı harçları da diğer harçlar için olduğu gibi yararlanan hizmetin maliyetinin bir kısmına hizmetten yararlanma karşılığında katılma bedelidir. Bu noktada harcı vergiden ayıran en önemli etken cebirlik unsuru yerine yararlanma unsurunun söz konusu olmasıdır.¹³

Haklarına kavuşmak isteyenlerden parasal bir katkıda bulunmalarının istenmesi, adalet hizmetinin bedelsizliği ilkesi ile ters düşmez.¹⁴ Mahkemeleri, sürekli görev ya-

¹⁰ Bulutoğlu, a.g.e., s. 405.

¹¹ Harç, kişilerin özel olarak, kamu kurumları ve hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında yaptıkları ödemelerdir (Anayasa Mahkemesi'nin 20/10/2000 tarih ve 24206 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 16/09/1998 tarih ve E. 1997/62, K. 1998/52 sayılı kararı). Harç kamu hizmetinden yararlananların bu hizmetler dolayısıyla hizmetin maliyetine bir ölçüde katılmak üzere ödedikleri meblağlardır. İdarece yapılan belirlenmiş bir hizmet sonucu, kamu hizmetinden yararlanma karşılığı olarak bu hizmetten yararlananlar tarafından ödenmesi gereken kamu geliri niteliği taşımaktadır (Danıştay 9. Dairesi'nin 15/10/2008 tarih ve E. 2008/278, K. 2008/4607 sayılı kararı). Harç, kamu kurum ve kuruluşlarının sunduğu hizmetlerden yararlananlardan, bu yararlanmaları karşılığı alınan bedeldir. Yargı hizmetleri de kuşkusuz kamu kurumlarının sunduğu en önemli hizmetlerden biridir. Anayasa'da herhangi bir yargı hizmetinin, ücretsiz olarak verileceğine ve kategorik olarak devletin harç alma yetkisi dışında tutulduğuna dair hüküm bulunmamaktadır (Anayasa Mahkemesi'nin 29/12/2011 tarih ve 28157 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 20/10/2011 tarih ve E. 2011/54, K. 2011/142 sayılı kararı).

¹² Baki Kuru/ Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013, s. 695.

¹³ İlhami Öztürk, “*Bir Hükümün Bozulmasını Takiben Verilen Kararda Hesaplanan Yargı Harcından Bozulan Hüküm Dolayısıyla Ödenmiş Olan Harcın Mahsubu*”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, Aralık 2015, s. 142.

¹⁴ Hakan Pekcanitez/ Muhammet Özekes/ Oğuz Atalay, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 980-981.

par bir şekilde hak arayanların hizmetinde tutabilmek için yapılan giderlerin bir kısmı yargı hizmetinden yararlananlardan harç olarak alınır. Harçların bir türü olan ve aynı zamanda yargılama giderlerinin de bir kısmını teşkil eden yargı harçları, Devletin mahkemeler aracılığıyla yaptığı adli hizmete, ondan yararlananların katkısı olup ancak kanunla belirtilen durumlarda alınır.¹⁵ Yargı harcı adli hizmetlerde ve bu hizmetin gerektirdiği kırtasiye ve formalite masraflarını karşılamak mülahazasıyla hakiki ve hükmi şahıslardan Hazinece alınan paralardır. Yapılan işler ve görülen hizmet amme hizmetinden ziyade, kişilerin şahsına ve menfaatine ilişkindir.¹⁶

Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin birinci fıkrasında yargı işlemlerinden bu kanuna bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanların, yargı harçlarına tabi olduğu belirtilmiştir. Harçlar Kanunu'nun 5'inci maddesinde Bölge İdare Mahkemeleri ile Danıştay'da açılacak davalardan (1) sayılı tarife gereğince harç alınacağı hükme bağlanmıştır. Ancak, vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümler ile bunlara bağlı zam ve cezalarla ilgili olup Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay'ın görevi içinde bulunan işlemler (3) sayılı tarifeye göre harca tabidir. Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifede "yargı harçları", (3) sayılı tarifede ise "vergi yargısı harçları" düzenlenmiştir.

Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifede hukuk, ceza ve ticaret davalarıyla, idari davalarda ihtilafsız yargı konularında, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvurularda ve icra tetkik mercilerinde yargı harçları olarak; başvurma harcı, celse harcı, karar ve ilam harcı, temyiz, istinaf ve itiraz harçları olmak üzere "mahkeme harçları"; icra harçları, iflas harçları olmak üzere "icra ve iflas harçları"; kayıt ve tescil harçları, kayıt ve belge suretleri ve tasdikname harçları olmak üzere "ticaret sicili harçları"; suret harçları, muhafaza harçları, defter tutma harçları, miras işlerine ait harçlar, vasiyetname tanzimine ait harçlar olmak üzere "diğer yargı harçları" düzenlenmiştir. Harçlar Kanunu'nun eki (3) sayılı tarifede ise vergi yargısı harçları başlığı altında; başvurma harcı, nispi harç, maktu harç, suret harçları düzenlenmiştir.

Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin birinci fıkrasında "Yargı işlemlerinden bu kanuna bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanları, yargı harçlarına tabidir." denilmiş, ikinci fıkrasında "Ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de, celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarife göre harç alınır." hükmüne yer verilmiştir.

Harçlar Kanunu ve eki 1 sayılı tarife tetkik edildiğinde ceza davalarının yargı harcına konu teşkil etmediği görülmektedir. Nitekim Harçlar Kanunu gerekçesinde de ceza davalarından alınacak harçların bütün olarak harç mevzuu dışına çıkarıldığı belirtilmiştir. Harçlar Kanunu gerekçesinin umumi kısmında yer alan; "Ceza dâvalarından alınacak harçlar (şahsi haklarla ilgili dâvalar hariç) ile

¹⁵ 16.11.1983 tarih ve 5/6 sayılı Yargıtay İBK.

¹⁶ 23.12.1976 gün ve 7/6 sayılı Yargıtay İBK.

avukatlık işlerine mütaallik harçlar bütün olarak harç mevzuu dışına çıkarılmıştır. Gerçekten ceza dâvalarının bir harç mevzuu ve sebebi yapılması harçların dayandığı prensip ile bağdaştırılamamış, Devletin âmme menfaatine kullandığı ceza, tedip ve ıslah hakkının suçlulara yönelen bir harç mükellefiyeti meydana getiremeyeceği neticesine varılmıştır. Diğer taraftan ceza dâvası harçlarının gerek bir fiskal değeri de bulunmamaktadır. Maliye idaresini füzuli olarak işgal etmekte, küçük miktarlardan tereküb etmesine karşılık binlerce mükellefe taallük etmektedir. Bunlardan harcın takip ve tahsili güç, verimsiz ve çok düşük nisbetlidir. Bütün bu sebepler ile ceza dâvalarından alınacak harçların mevzu dışına çıkarılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.” şeklindeki açıklamadan da anlaşılacağı üzere “ceza davaları” harca konu değildir.

Kanun gerekçesinin bölümlere ilişkin kısmında yer alan; “*umumi kısımda açıklandığı üzere ceza mahkemelerinde görülen davalar sebebiyle, bundan böyle harç alınmayacaktır. Ancak ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların da hüküm altına alınması halinde, bunlar hukuk mahkemelerinde görülen davalarından mahiyet itibarıyla farklı bulunmadıklarından mükellefiyette eşitlik sağlamak maksadiyle, bu nev’i davalardan da celse harcı hariç olmak üzere (1) sayılı tarife gereğince harç alınacağı 1. maddenin 2. fıkrasıyla hükme bağlanmıştır.*” açıklamasından da ceza mahkemelerinde görülen ceza davalarının harç mevzuu dışında bırakıldığı ancak ceza mahkemelerinde görülen şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınmasına ilişkin davaların celse harcı hariç (1) sayılı tarife gereğince harca tabi tutulacağı anlaşılmaktadır. Daha açık bir ifade ile ceza mahkemelerinde görülmekte olan tüm davalar değil “ceza davaları” yargı harcının mevzuu dışında tutulmuştur.

Bunlara ek olarak Harçlar Kanunu gerekçesinde geçici ikinci maddeye ilişkin olarak yer alan; “*Geçici 2’nci maddeyle, ceza dâvaları sebebiyle 5887 sayılı Harçlar Kanunu gereğince tahakkuk etmiş olan fakat henüz tahsil edilmemiş bulunan harçların, bu tasarının kanunlaşmasından sonra terkin olacağı nizamlanmıştır. Gerçekten bu tasarı ile ceza dâvaları harç mevzuu dışına çıkarıldığından tasarının kanunlaşması halinde, bu dâvalar sebebiyle tahakkuk edip de henüz tahsil edilmemiş harçların terkinin zaruretidir. Geçici madde bu sebebe müsteniden sevk edilmiş bulunmaktadır.*” açıklaması da 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle artık ceza davalarının harca mevzu olmaktan çıkarıldığını bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu suretle ceza mahkemelerinde görülen sadece “ceza davaları” harçtan bağımsızdır. Ceza mahkemelerinde görülmekle birlikte şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması müteallik davalar ise yargı harcına tabidir. Bu çalışmanın konusunu teşkil eden ceza mahkemelerinde görülen koruma tedbirleri nedeniyle tazminat istemli davalar ceza mahkemelerinde görülmekle birlikte hukuki nitelikleri itibarıyla şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması kapsamında olduğundan (1) sayılı tarife uyarınca harca konu teşkil ederler.

Öte yandan, Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddesinin (i) bendine, 31/3/2011 tarih ve 6217 sayılı Kanun'un 12'nci maddesiyle eklenen “*ceza mahkemelerinden verilen kararlara karşı kanun yolu başvuruları*” ibaresi nedeniyle ceza mahkemelerince ilk derece mahkemesi sıfatıyla verilen kararlara karşı istinaf ve temyiz başvuruları da yargı harcından bağıştıktır. Dolayısıyla bir kamu davası olan ceza davaları ve bu davalar neticesinde verilen kararlara karşı kanun yolu başvuruları da yargı harcına konu değildir. Ayrıca, anılan bent uyarınca kamu adına Cumhuriyet savcıları tarafından hukuk mahkemelerinde açılan davalar ve bunlara ilişkin kanun yolu başvuruları da yargı harcından bağıştık tutulmuştur.

1. Yargı Harçlarının Mükellefi

Mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüb eden gerçek veya tüzel kişidir. Vergi kanunlarıyla kabul edilen haller müstesna olmak üzere, mükellefiyete veya vergi sorumluluğuna müteallik özel mukaveleler vergi dairelerini bağlamaz (Vergi Usul Kanunu, md.8). Burada, aslında kanuni mükellefin tarifi yapılmaktadır.¹⁷ Buna göre, vergi mükellefi olabilmek için herhangi bir vergi kanununa göre vergi mükellefi olarak sayılmak yeterli görülmüştür. Verginin mükellefi, verginin asli unsurlarındandır. Bu nedenle, vergi kanunları, vergi mükellefini açık bir şekilde belirler.¹⁸ Yasadan kaynaklanmayan vergi yükümlülüğü, idari bir işlemle yaratılamaz.¹⁹ Vergi borcu kanundan doğar ve vergi borcunun miktarı, ne zaman doğduğu, mükellefin kim olduğu kanunda belirtilir.²⁰ Bir kişinin vergi mükellefi olabilmesi için iki şartın varlığını aramak gerekecektir. Bunlardan biri vergiyi doğuran olayın ilgilinin kişiliğinde gerçekleşmesi, diğeri ilgilinin vergiyi kendi mal varlığından ödeyecek olmasıdır.²¹

Anayasa'nın 73'üncü maddesinde²² teminat altına alınan “*vergilerin kanuniliği*” ilkesi²³ gereğince mükellefin de “kanun” ile belirlenmesi zorunludur.²⁴ Buna paralel olarak, yargı harcının mükellefi Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddesi ile

¹⁷ Selahattin Tuncer, *Vergi Hukuku ve Uygulaması*, Yaklaşım Yayınları, 2003, s. 128.

¹⁸ Mehmet Arslan, *Vergi Hukuku*, Alfa Yayınları, 2000, s. 25.

¹⁹ Selim Kaneti, *Vergi Hukuku*, Filiz Kitapevi, 1987, s. 70.

²⁰ Özhan Uluatam/ Yaşar Mehtibay, *Vergi Hukuku*, İmaj Yayıncılık, 2001, s. 94-95.

²¹ Şükrü Kızılot/ Doğan Şenyüz/ Metin Taş/Recai Dönmez, *Vergi Hukuku*, Yaklaşım Yayıncılık, 2007 s. 74.

²² Vergi, resim harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır.

²³ Doktrinde kanunilik ilkesine dayanak olarak gösterilen Anayasa'nın 73'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasında yer alan “*Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır.*” hükmü dışında, yükseköğretime ilişkin olarak Anayasa'nın 130'uncu maddesinde yer alan “*alınacak harçlar... kanunla düzenlenir.*” hükmü de “*harçların kanuniliği*” ilkesine bir diğere Anayasal dayanak olarak gösterilebilecektir.

²⁴ Bulutoğlu, a.g.e., s. 369; Sıddık Sami Onar, *İdare Hukuku*, İsmail Akgün Matbaası, 1944, s. 1077.

belirlenmiştir. Anılan maddede, “*Genel olarak yargı harçlarını davayı açan veya harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişiler ödemekle mükelleftir. Vasinin hesabının görülmesi dolayısıyla alınacak harçlar, vesayet altındaki şahsa izafeten vasiden alınır. Herhangi bir istek olmaksızın resen yapılacak işlemlere ait harçlar, aksine hüküm yoksa lehine işlem yapılan kişilerden alınır.*” hükmü yer almaktadır. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere yargı harcının mükellefi davayı açan kişi yani davacı veya harca mevzu işlemin yapılmasını isteyen kişidir.²⁵ Öte yandan, yargı harcının mükellefinin davacı olduğu yönündeki kuralın bazı istisnaları da mevcuttur.²⁶

Yargı harcının mükellefi²⁷ Harçlar Kanunu’nun 11’inci maddesi uyarınca davayı açan kişidir ve harcın bu kişi tarafından mükellef sıfatıyla ödenmesi gerekir.

²⁵ Yargı harcının mükellefinin davayı açan veya harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişi olarak belirlenmesi Harçlar Kanunu’nun genel sistematiğine uygundur. Nitekim, Harçlar Kanunu’nda noter harçlarını harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişilerin (md.40), vergi yargısı harçlarını harca mevzu olan işlemlerden dolayı Vergi Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay’a başvuruların (md.53), konsolosluk harçlarını, harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişilerin (md.73), pasaport, ikamet tezkeresi ve tasdik harçlarını, harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişilerin (md.84), imtiyazname, ruhsatname ve diploma harçlarını kendilerine bu belgeler verilen kişilerin (md.109), trafik harçlarını, harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişilerin (md.120) ödemekle mükellef oldukları hükme bağlanmıştır. Söz konusu madde hükümlerinden de anlaşıldığı üzere, harçların mükellefi belirlenirken yararlanma ilkesi esas alınmıştır.

²⁶ Harçlar Kanunu’nun “*Celse harçlarında mükellef*” başlıklı 12’nci maddesinde, “*Hukuk ve ticaret mahkemelerinde celse harcı, muhakeme tarafların talep ve muvafakatleri üzerine talik edilmiş ise taraflardan ve evvelce yapılması mümkün olan bir işlemin yapılmamış olmasından dolayı talik edilmişse, talike sebebiyet veren taraftan alınır. Her iki halde talike vekiller sebebiyet vermişse celse harcı vekillere yüklenir. Vekil veya taraflara yüklenilen celse harcı müteakip iki celsede ödenmezse bir misli fazlasıyla alınır. Ödenmediği takdirde harcın bu miktar üzerinden tahsili için Maliye’ye tezkere yazılmasına karar verilir.*” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm ile yargı harcının davacı tarafından ödeneceği kuralına istisna getirilmiş, yargı harçlarının bir türü olan celse harcından dolayı davacı dışında davalının ya da taraf vekillerinin de mükellef olması mümkün kılınmıştır.

²⁷ 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 6’ncı maddesinin 1’inci fıkrasında; ilgili yerlere verilen dava dilekçelerinin harç ve posta ücreti alındıktan sonra derhal deftere kayıtlarının yapılacağı ve davanın bu kaydın yapıldığı tarihte açılmış sayılacağı, 2’nci fıkrasında; *davacılara* kayıt tarih ve sayısını gösteren imzalı ve mühürlü, pulsuz bir alındı kağıdı verileceği, 3’üncü fıkrasında; idare ve vergi mahkemesi bulunmayan yerlerde asliye hukuk hakimliklerine veya yabancı memleketlerde Türk konsolosluklarına verilen dilekçelerin en geç üç gün içinde Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlığına taahhütlü olarak gönderileceği, bu yerlerde harç pulları bulunmadığı takdirde bunlara karşılık alınan paraların miktarı ve alındı kağıdının tarih ve sayısının dilekçelere yazılacağı, 4’üncü fıkrasında; herhangi bir sebeple harcı veya posta ücreti verilmeden veya eksik harç veya posta ücreti ile dava açılmış olması halinde durumun ilgiliye tebliğ olunacağı, tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanacağı, harç ve posta ücreti süresi içinde verilmez veya tamamlanmaz ise davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği ve *davacıya* tebliğ olunacağı hükmü yer almaktadır. Bu madde uyarınca yapılan işlemlerde harcın ödenmesi, eksik harcın tamamlanması ve tebligat hususunda muhatap alınan kişinin *davacı* olarak belirlenmiş olması da yargı harcının

Dava açılırken karar ve ilam harcının sadece dörtte birinin peşin olarak ödeniyor olması yükümlüde bir değişiklik yapmak için değil hak arama özgürlüğü ile mahkemeye erişim hakkı açısından getirilmiş bir kolaylıktır.²⁸ Peşin ödenen dörtte bir karar ve ilam harcı ve başvuru harcı için olduğu gibi dava karara bağlandıktan sonra ödenmesi gereken karar ve ilam harcının bakiye dörtte üçlük kısmının mükellefi de davayı açan kişidir. Karar ve ilam harcının bir kısmının peşin alınmayarak daha sonra tahsil edilmesi bu kısmın mükellefini değiştirmemektedir.

Hâkimin, burada harcın mükellefi konusunda bir takdir hakkı yoktur. Anayasal bir kural olan vergilerin kanuniliği ilkesi uyarınca mükellef kanun ile belirlenir. Hâkim, harcın matrah, oran, ödeme zamanı gibi unsurlarını belirleyemediği gibi mükellefini de belirleyemez. Davanın açılması anında Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddesi uyarınca mükellef davayı açan, yargı hizmetinden yararlanmayı talep eden kişidir. Bu aşamada davanın lehine mi yoksa aleyhine mi sonuçlanacağı belli değildir. Yargı harcının mükellefi olarak davacının belirlenmiş olması yargılama faaliyetinin doğasına uygun ve en doğru seçenektir. Başvuru harcı ile dörtte bir peşin harca ilişkin davanın açılması aşamasında "ödeme" ve "mükellef" hususunda bir tereddüt ve çelişki bulunmamaktadır. Karar aşamasına gelindiğinde de Harçlar Kanunu'nun 11'inci maddesi uyarınca mükellef hala davayı açan taraf yani davacıdır. Kanun ile belirlenmiş olan mükellefin yargısal bir tasarrufla değiştirilmesi mümkün değildir.

Bu itibarla, koruma tedbirlerinin haksız uygulandığı gerekçesi ile tazminat talep eden yani şahsi haklara ilişkin ağır ceza mahkemesinde dava açan kişi (davacı), bu davanın açılması aşamasında gerekli harcı ödemekle mükelleftir. Dava

mükellefinin *davacı* olduğu yönündeki Harçlar Kanunu hükümlerine paralellik göstermektedir. Benzer şekilde, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 120'nci maddesinde yer alan; "davacının yargılama harçları ile her yıl Adalet Bakanlığınca çıkarılacak gider avansı tarifesinde belirlenecek olan tutarı dava açarken mahkeme veznesine yatırmak zorunda olduğu" hükmü de kural olarak yargı harcının mükellefinin *davacı* olduğuna işaret etmektedir.

²⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Teltronic - CATV v. Poland* (2006) kararında; harç miktarının, başvurucunun bunu ödeme yeteneğinin olup olmadığı ve davanın hangi aşamasında uygulandığı açısından bir değerlendirmeye tâbi tutularak mahkemeye ulaşma hakkını engelleyip engellemediğinin açıklığa kavuşturulmasını gerekli görmüştür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, uygulamalarında mahkemeye ulaşma hakkının özellikle medeni uyumsuzluklarda aşırı yargı harçları nedeniyle engellendiği konusuna dikkat çekmiş, *Kruez v. Poland* (2001) kararında da; başvuranın (davacının) yargı harçlarından bağışık tutulmasına dair istemini reddeden (davalı) devletin yargı harçlarını toplamadaki menfaatinin yakınmacının mahkemeye ulaşma hakkı ile uygun biçimde dengelenmediği sonucuna vararak devletin, bu konuda birtakım pozitif önlemleri alma yükümlülüğü altında olduğundan mahkemeye ulaşma hakkına etkin biçimde olanak tanıma adına harçlardan vazgeçmesinin gerektiğine karar vermiştir (Müslüm Akıncı, *İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkı*, Turhan Kitapevi, 2008, s. 192-194). Harçlar adil ve mutedil bir ölçüde olmalıdır ki, bunları ödemek hak arayanlar için büyük bir yük teşkil etmesin. Yani, bu ölçü hak arayanları dava açmaktan vazgeçirtecek derecede yüksek tutulmamalıdır (Baki Kuru/ Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, 1986, s. 537).

neticesinde haklı ya da haksız bulunması bu davaya ilişkin harç mükellefiyetini etkilemez. Dava neticesinde haklı görülürse mükellef sıfatıyla ödemiş olduğu harç yargılama gideri olarak kendisine ödenecektir. Dava neticesinde haksız bulunursa haksız yere dava açması nedeniyle harç mükellefi sıfatıyla ödemiş olduğu harç üzerinde kalacak bir başka ifade ile harcın nihai yüklenicisi olacaktır. Benzer şekilde ödenmesi gereken harcın belli bir oranının davanın açılması sırasında peşin, kalan kısmının kararın tebliğinden bir ay sonra ödenmesi mükellefiyeti de koruma tedbirlerinin haksız uygulandığı gerekçesi ile tazminat talep eden kişiye yani davacıya ait olacaktır. Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 141'inci maddesi uyarınca, bu maddede belirtilen koruma tedbirleri nedeniyle kişilerin maddî ve manevî her türlü zararlarını Devletten istemeleri, bu tazminatların ancak Devlet aleyhine açılacak davalar ile talep edilmesi,²⁹ Harçlar Kanunu'nun 13/j maddesiyle Genel Bütçeye dahil idarelerin yani Devletin bu Kanun'un 1 ve 3 sayılı tarifelerine giren bütün işlemlerinin harçtan müstesna tutulmuş olması³⁰ nedeniyle

²⁹ Gerek 466 sayılı Kanun döneminde, gerekse 5271 sayılı Kanun döneminde, haksız yakalama ve tutuklamadan doğan zararların giderilmesi için yapılan talepler bakımından husumet "Devlet"e yani onu temsilen "Maliye Hazinesi"ne yöneltilmiştir.

³⁰ *Uygulamada, yargı harcından bağışık tutulan idarelere karşı açılan davalarda, davacı tarafından ödenen harcın yargılama gideri olarak davalı idareye yükletilmesi hususunda mahkemeler iki farklı içtihat benimsemişlerdir. Bunlardan biri; davacı tarafından ödenen harç miktarının yargılama gideri olarak davalı idareden alınarak davacıya verilmesi, diğeri ise; yargı harcından muaf tutulan idare aleyhine sonuçlanan davada başvurma ve karar harçlarının, harcı ödemiş olan davacıya iade edilmesi gerektiği yönündedir. İkinci yöntemde peşin ödenen harcın dışında kalan harcın tamamlanması yoluna gidilmemektedir. Harçtan bağışık olan kamu idarelerinin haksız çıktığı davalar dolayısıyla davacı tarafından ödenen harcın yargılama gideri olarak, davalı idareden alınıp davacıya ödenmesi uygulamasının, harçtan muaf ya da işlemleri istisna edilmiş bir idarenin her ne suretle olursa olsun, harç ödemekle yükümlü tutulmasına sebebiyet vermesi nedeniyle kanun ile tesis edilen yargı harcı muafiyeti ve istisnası yoluyla kanun koyucunun ulaşmak istediği amaca ve vergi muafiyet ve istisna müessesesinin özüne tam olarak uygun olmadığını söylemek mümkündür. Davalı idareden alınarak davacıya verilmesine hükmedilen miktarın, idarenin kanunla bağışık tutulduğu harç değil, yine kanun gereği, davada haksız çıkması nedeniyle davacıya ödemek durumunda bulunduğu yargılama gideri olması, sonuçta bu tutarın davalı idare bütçesine gider olarak yansıdığı gerçeğini değiştirmemektedir. Ayrıca, karar verildiği tarih itibarıyla artık haklı taraf olduğu tespit edilen davacının haklı bulunduğu bir dava için, haklılığının tespiti tarihinden sonra bakiye harç ödemek zorunda bırakılması nedeniyle de bu uygulamanın hakkaniyete uygunluğu kuşkuludur. Öte yandan, davacı tarafından karar ve ilam harcının ödendiği tarih ile dava neticesinde yargılama giderlerinin yargı harcından muaf idare tarafından kendisine ödendiği tarih arasındaki zaman farkı ile bu zaman dilimi için yargılama giderlerine faiz işletilmemesinin davacıların aleyhine sonuçlar doğuracağı açıktır. Bilhassa, yüksek tutarlı nispi karar ve ilam harcı ödenmesi gereken davalar ile hükmün icrası için kesinleşme şartı öngörülen davalarda, ödemeye konu tutarların enflasyon nedeniyle uğradıkları reel değer kaybının davacıların mağduriyetini daha da artıracığı muhakkaktır. Diğer taraftan, yargı harcından muaf tutulan idare aleyhine sonuçlanan davalarda yargı harçlarının yargılama gideri olarak idareye yükletilmeyerek, bu harçların, harcı ödemiş olan davacıya iade edilmesi yönündeki diğer uygulama ise yargılama giderlerinin; kararda belirtileceği ve davada haksız çıkan tarafa yükletileceği yönündeki usul hukuku kurallarına aykırılık teşkil etmektedir. Buna ek*

le bir kısmı dava açılırken bir kısmı dava karara bağlandıktan sonra yargı harcı ödenmesi yönündeki davacının mükellefiyetini ortadan kaldırmayacaktır.

2. Yargılama Harçlarına İlişkin İstisna ve Muafiyetler

1982 Anayasası'nın, "Vergi Ödevi" başlıklı 73'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasına göre; "Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır". Bu itibarla bir muafiyet ya da istisnanın söz konusu olabilmesi için, bu konuda açık bir kanun hükmünün bulunması gerekir.

Harç muafiyet ve istisnaları 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda ve özel kanunlarda düzenlenmiştir. Nitekim Harçlar Kanunu'nun onuncu kısım (Kısımlar Arasında Müşterek Hükümler) birinci bölümde (Genel Muafıklar ve İstisnalar) yer alan "Özel kanunlardaki hükümler" başlıklı 123'üncü maddenin birinci fıkrasında da özel kanunlarla harçtan muaf tutulan kişilerle, istisna edilen işlemlerden harç alınmayacağı hükme bağlanmıştır.

a. Harçlar Kanunu'nda Düzenlenen İstisna ve Muafiyetler

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddesinde "Aşağıda yazılı mevzular harçtan müstesnadır." denilmek suretiyle bazı konular harç dışında bırakılmıştır. Bu maddede davalar için tanınan istisnanın bu dava ile ilgili işlemler için de geçerli olacağı; kararlar bakımından getirilen istisnanın bu kararların verildikleri dava ve işleri de kapsayacağı sonucuna varılmaktadır.³¹

i. İstisnalar

Aşağıda belirtilen mevzular Harçlar Kanunu ile yargı harcından istisna tutulmuştur:

- Değeri 50 Türk Lirasını geçmeyen dava ve takipler (Ticari senetlere ait takipler hariç). Bu miktar, hükmedilen miktar değil, dava edilen miktardır. Bu nedenle 50 Türk Lirasından fazla bir miktar üzerinden açılan bir dava sonunda hükmedilen miktar 50 Türk Lirasından az olsa bile dava harca tabidir.³²
- Türk Medeni Kanunu uyarınca vasi tayini ve azli kararları ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca verilen hakim reddi talebinin kabulü ve hakim çekilmesine ait kararlar.

olarak, yargılama gideri kapsamında mahkeme kararı ile hüküm altına alınmayan ve mahkeme kararı ile haksız çıkan davalı idareye yükletilmeyen yargı harçlarının iadesi, müstakil bir idari işlem konusu olarak yeniden dava açılmasına yol açabilecektir. Bu uygulama, yargı harçlarının davada haklı çıkan davacıya ödenmesi işlemi, mahkeme kararında hükme bağlanan yargılama giderlerine tanınan hukuki güvenceden de mahrum bırakılmaktadır (İlhami Öztürk, 'Kamu İdarelerine Kanunla Tanınan Yargı Harcı Muafiyetinin Yeniden Düzenlenmesi İhtiyacı', Maliye Dergisi, S: 169, Temmuz - Aralık, 2015, s. 46-52).

³¹ Semih Öktemer, "Başvurma Harcı", Adalet Dergisi, Ağustos-Eylül 1966, Cilt. 57, Sayı. 8-9, s. 574.

³² Baki Kuru, *Hukuk Usulü Muhakemeleri*, 6. Baskı, Cilt: V, Demir Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 5320.

- c) Ayda 100 Türk Lirasını geçmeyen nafakalara ait dava ve takipler (Birden fazla kişi lehine nafakaya hükmedilmesine dair ilamlarda her kişi lehine hükmedilen miktar müstakil olarak nazara alınır).
- d) İcra ve iflas dairelerinin kusuru yüzünden yanlış yapılmış olan işlemlerin ıslahı ve iptaline dair tetkik mercileri kararlarıyla, bu iptal veya ıslah dolayısıyla yeniden yapılacak işlemler.
- e) Ticaret sicilinde re'sen yapılan düzeltmeler.
- f) İcra tetkik mercilerinin cezaya mütedair³³ kararlarıyla bu kararların temyizi işlemleri.
- g) İcra ve İflas Kanunu'nun 270'inci maddesine göre yapılacak defter tutma işlemleri.
- h) Yetkili makamların isteyecekleri ilam ve sair evrak suretleri.
- i) Kamu adına Cumhuriyet savcıları tarafından hukuk mahkemelerine açılan davalar³⁴ ve kanun yolu başvuruları ile ceza mahkemelerinden verilen kararlara karşı kanun yolu başvuruları.

ii. Muafiyetler

Harçlar Kanunu'nun 14'üncü maddesine göre erler ve ihtiyaçları Devlet tarafından deruhde ve temin olunan onbaşı ve çavuşlar adliye işlemlerinden ötürü harçtan muafırlar.

İş Kanunu'na tabi işçilerin ve çırakların iş mahkemelerindeki dava ve bu mahkemelerden almış oldukları ilâmların takiplerinde, harçtan muafiyet, gündelikleri veya aylık ücretleri 16 yaşını doldurmuş işçiler için belirlenen asgarî ücreti geçmeyen işçiler ve çıraklar hakkında uygulanır (Harçlar Kanunu, md.123/2). Yabancı devletlerin Türkiye'de bulunan elçi, maslahatgüzar ve konsolosları ile elçilik ve konsolosluklarına mensup olan ve o memleketin uyrukluğunda bulunan memurları ve Türkiye'de resmi bir göreve memur edilenlerin bu sıfatlarından dolayı yapacakları harca mevzu işlemler, karşılıklı olmak şartıyla harçtan muafırlar (Harçlar Kanunu, md.124).

b. Diğer Kanunlarda Düzenlenen Yargı Harcına İlişkin İstisna ve Muafiyetler

Özel kanunlarla harçtan muaf tutulan kişilerle, istisna edilen işlemlerden harç alınmaz (Harçlar Kanunu, md.123). Buna göre, çeşitli kanunlardaki yargılama harcına ilişkin bağımsızlık getiren bazı hükümlere aşağıda yer verilmiştir.

- 221 sayılı Amme Hükmi Şahısları veya Müesseseleri Tarafından Fiilen Amme Hizmetlerine Tahsis Edilmiş Gayrimenkuller Hakkında Kanun'un 7'nci maddesi,

³³ Cezai hükümler 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 331 ile 354'üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir.

³⁴ Hasan Özkan/Kifayet (İştîp) Ataç, *Nüfus Davaları ve Nüfus İşlemleri*, Ankara, 2004, s. 64.

- 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'nun 19'uncu maddesi,
- 1606 sayılı Bazı Dernek ve Kurumların Bazı Vergilerden, Bütün Harç ve Resimlerden Muaf Tutulmasına İlişkin Kanun'un 1'inci maddesi,
- 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 33'üncü maddesi,
- 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu'nun 34'üncü maddesi,
- 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 64'üncü maddesi,
- 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun 58'inci maddesi,
- 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 73'üncü maddesi,
- 4473 sayılı Yangın, Yersarsıntısı, Seylap veya Heyelan Sebebiyle Mahkeme ve Adliye Dairelerinde Ziya Uğrayan Dosyalar Hakkında Yapılacak Muamelelere Dair Kanun'un 46'ncı maddesi,
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 134'üncü maddesi,
- 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 37'nci maddesi,
- 6200 sayılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun'un 49'uncu maddesi,
- 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 114'üncü maddesi,
- 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 92/3 maddesi.

Yukarıda belirtilen kanun hükümlerinden de görüleceği üzere yasa koyucu bazen doğrudan yargı harcına yönelik bir istisna ya da muafiyet düzenlemiş bazen harç ve vergilere ilişkin genel olarak istisna ya da muafiyet hükmü getirerek yargı harçlarını da buna dahil etmiştir. Bazen de yargı harçlarının tamamı için değil kurumun görev alanına giren davalara münhasıran yargı harçları ile sınırlı bir istisna ya da muafiyet getirmiştir. Sonuçta tam ya da kısmi bir muafiyet ya da istisna şeklinde de olsa bir yargı harcı bağışıklığından söz etmek mümkündür. Daha açık bir ifade ile tüm bu hallerde yargı harcı ödenmeden dava açılabilen ve dava sonucunda da harçtan bağışık tutulan tarafa yargı harcı yükletilmemektedir.

Ancak, yukarıda yer verilen kanun hükümlerinden de anlaşılacağı üzere korumaya tedbirlerinin haksız uygulandığı gerekçesi ile tazminat talep eden yani şahsi haklara ilişkin ağır ceza mahkemesinde dava açan kişilere yönelik bir muafiyet ya da bu dava türüne ilişkin bir istisna hükmü bulunmamaktadır. Dolayısı ile söz konusu tazminat davaları açılırken yargı harcı ödenmesi gerekir. Davacının, dava neticesinde haklı bulunması bu davaya ilişkin harç mükellefiyetini etkilemez. Dava neticesinde haklı görülürse mükellef sıfatıyla daha önce ödemiş olduğu yargı harcı, yargılama gideri adı altında davalı tarafça, hükmedilen tazminat ile birlikte kendisine ödenecektir. Dava neticesinde haksız bulunursa haksız yere dava açması nedeniyle mükellef sıfatıyla ödemiş olduğu harç davacının üzerinde

kalacak bir başka ifade ile davacı harcın nihai yüklenicisi olacaktır. Buna rağmen, uygulamada ağır ceza mahkemelerinde açılan koruma tedbirleri nedeniyle tazminat istemli davalarda; “*ceza davaları harca konu değildir*” kuralından hareketle yargı harcı alınmamakta ve hüküm tesis edilirken de yargılama giderleri arasında harca ilişkin bir hesaplama yapılmamaktadır. Oysaki yukarıda açıklandığı üzere yargı harcına konu edilmeyen “*ceza davaları*” olup, bu çalışma ile irdelenen tazminat davaları kanunla ceza mahkemelerinin görev alanına verilmiş olmakla birlikte hukuki mahiyetleri itibarıyla ceza davası niteliğinde değildir. Nitekim Harçlar Kanunu’nun gerekçesinde³⁵ de belirtildiği üzere; ceza davalarından alınacak harçlar (şahsi haklarla ilgili davalar hariç) bütün olarak harç mevzuu dışına çıkarılmıştır. Bu itibarla harca konu olmayan ceza davaları olup şahsi haklarla ilgili davalar ise harca tabidir. Bu çalışmanın konusunu teşkil eden, koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davaları şahsi haklarla ilgili dava niteliğinde olup ceza davası olarak nitelendirilmeleri mümkün değildir. Bir başka anlatımla, bir davanın ağır ceza mahkemesinin görevinde olması ve bu mahkemede görülüyor olması tek başına bu davanın “*ceza davası*” olarak nitelendirilmesine yetmez. Aşağıda yer alan, ceza mahkemelerinde görülen davalara ilişkin bölümde irdelendiği üzere, hukuki niteliği itibarıyla ceza davası olmadığı halde, ceza mahkemelerinde görülen dava türleri de bulunmaktadır.

II. CEZA MAHKEMELERİNDE GÖRÜLEN DAVALAR

Anayasa’nın 142’nci maddesi uyarınca mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir. Ceza mahkemelerinde görülecek dava türlerine ilişkin hükümler; Mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK), 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun Ceza Muhakemesi Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunundaki³⁶ (CMK) ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun’da düzenlenmiştir.

Bu kanunlarda yer alan ceza mahkemelerinde görülen davaları ceza davası ve tazminat davası olmak üzere iki tür olarak tasnif edebiliriz.

A. Ceza Davaları

Ceza davası, suç konusu eylem nedeniyle failin TCK’da sayılan hapis, adli para cezası ve diğer yaptırımlara çarptırılmasını amaçlayan davadır. Tarihi süreç içerisinde ceza yargılama sistemi içerisinde kamu davası ve şahsi dava olmak üzere iki tür ceza davası uygulamasını görmekteyiz.

³⁵ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c025/mm__01025037ss0282.pdf.

³⁶ Ceza Muhakemesi Kanunu (Kanun Numarası: 5271 Kabul Tarihi: 4/12/2004 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 17/12/2004 Sayı: 25673).

1. Kamu Davası

Kamu davası, soruşturma evresi sonunda toplanan deliller suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa, Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame ile açılır. Davanın amacı suç oluşturan eylemlerin ve bunları yapanların ortaya çıkarılması, failerin yargılanması ve sonuca ulaşılmasıdır.³⁷ Yargılama sonunda mahkeme beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi gibi hükümlerden birini verir.

Asıl ceza yargılamasının yapılabilmesi için, kovuşturma zaruridir, yani suç isnadı yargılama makamı önüne getirilmelidir. Bu kovuşturma görevinin, Devlet adına yapılmasına, Devletin kovuşturması denir. Buna, devlet ithamı, toplumsal itham da denildiği vardır. Uyuşmazlığın yargılama makamı önüne getirilmesine dava denildiği için, Devletin kovuşturmasına “*kamu davası*” da denilmektedir. Nitekim kanunumuzda Devletin mahsus makamının açtığı davaya kamu davası (CMK, md.175/1) (amme davası, action publique, azione pubblica) adı verilmiştir. Fertler tarafından kovuşturma yapılması ve asıl ceza davası açılması çok istisnai olduğundan, sadece “*ceza davası*” denilince akla “*kamu davası*” gelmektedir. Kaldı ki her suçta, Devlet, zarar gören taraflardan biridir. Bu sebeple her suçtan dolayı ceza davası açmak, toplum yararına olduğundan, bu görev Devlet dediğimiz siyasi aygıttır. Bir kısım suçların kovuşturulmasında kamu yararı görmemek, bazı suçların sadece fertleri ilgilendirdiği fikrinin hâkim olduğu ve suçların kamu suçları-özel suçlar diye ayrıldığı eski devirlerin kalıntısıdır. Ceza yargılamasının yapılabilmesi için, suç isnadının yargılama makamı önüne getirilmesi gerekir. Buna “*kamu davası*” denilir. Ceza muhakemesinde iddia makamının görevi, uyuşmazlığı yargılama makamı önüne getirmek ve orada tutmaktır. Yargılama makamı harekete geçince davacı ile davalı arasında bir dava ilişkisi doğar. Muhakeme sadece dava açıldığı hallerde yürür: “*davasız yargılama olmaz*”.³⁸

Harçlar Kanunu, kanun gerekçesi ile kanunun eki 1 sayılı tarifenin tetkikinden de anlaşılacağı üzere “*ceza davaları*” yargılama harcına konu oluşturmazlar. Bu konuda uygulamada ve doktrinde herhangi bir tereddüt ve duraksama bulunmamaktadır.

2. Şahsi Dava

Ceza muhakemesinde ana kural ceza davalarının kamu adına savcılar tarafından açılmasıdır. Ancak mülga CMUK 344’üncü maddede sayılan hallerde Cumhuriyet savcısı dışında suçtan zarar gören kimsenin veya kanuni mümessi-

³⁷ Nur Centel/ Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, Ekim 2012, s. 3.

³⁸ Nurullah Kunter/ Feridun Yenisey/ Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 18. Baskı, Beta, İstanbul, Ekim 2010, s. 295.

linin de ceza mahkemesinde dava açmasına imkân tanınmıştır. Buna şahsi dava denilmektedir.³⁹ Cumhuriyet savcısının açtığı dava “*kamu davası*” olarak, suçtan zarar görenin açtığı dava ise “*şahsi dava*” olarak adlandırılmaktaydı.

Şahsi dava niteliği açısından bir ceza davasıdır. Bir ceza davası olan ve yukarıda açıklanan kamu davasından farkı iddia ve kovuşturma faaliyetlerinin bizzat fert tarafından yapılmasıdır.⁴⁰ Ferdin tek başına iddia makamını işgal edebilmesi her suçta kabul edilmemiştir. Hangi suçlardan dolayı şahsi dava açılabileceği mülga CMUK 344’üncü maddesinde tahdidi bir şekilde gösterilmiştir. Bunların hepsi, kovuşturması şikâyete bağlı suçlardır. Fakat kovuşturması şikâyete bağlı suçların hepsi şahsi davaya imkân vermemekte idi. Dar manada ceza muhakemesinde Devletin iddia makamı olması kaideyi teşkil eder. Ceza Muhakemesi Kanunu kaideyi uygulamış ve şahsi davayı kaldırmıştır. Bununla birlikte, icradaki ceza davaları (İcra ve İflas Kanunu, md.349-352) da şahsi davanın özel çeşidi olduğu için, şahsi davanın devam ettiği söylenebilir.⁴¹ Ancak, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un 9’uncu maddesine göre, özel kanunlarda öngörülen şahsi davalar kamu davasına dönüşmüştür. Halan şahsi dava usulüne göre yürütülen davalar da kamu davası olarak sürdürülür. Şahsi davacılar, katılan sıfatını alırlar. Bu durumda İcra ve İflas Kanunu’nda bulunanlar dâhil, nerede düzenlenmiş olursa olsun, tüm şahsi davalar kamu davasına dönüşmüştür.⁴²

“Ceza davası” niteliğini haiz şahsi davanın da kamu davasına benzer şekilde, harç mevzuu dışına çıkarıldığını, yargı harcına konu olmadığını kamu davasının harç mevzuu dışında tutulduğuna ilişkin gerekçelere dayanarak söylemek mümkündür.

B. Tazminat Davaları

Ceza mahkemelerinde görülen tazminat davaları;⁴³

- mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 365’inci maddede düzenlenen “*şahsi hak davası*”,
- 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun uyarınca *kanun dışı yakalanan ve tutuklanan kişilerin tazminat taleplerine ilişkin davalar*,
- 5271 sayılı CMK’da 141 vd. maddelerde düzenlenen

³⁹ Centel/ Zafer, s. 789.

⁴⁰ Yurtcan, s. 849-850.

⁴¹ Kunter / Yenisey / Nuhoğlu, a.g.e., s. 367-368.

⁴² Bahri Öztürk, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin, Ankara, 2014, s. 247.

⁴³ Uğur Yiğit/İlhami Öztürk, *Yargı Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara Temmuz 2020, s. 221-222.

- *Koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası,*
- *Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları,*
- *Yargılamanın yenilenmesi sonucunda beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi halinde, önceki mahkûmiyet kararının tamamen veya kısmen infaz edilmesi dolayısıyla kişinin uğradığı maddî ve manevî zararlar nedeniyle tazminat davalarıdır.*

1. Şahsi Hak Davası

Şahsi davacı veya katılanın ceza mahkemesinden, esas olarak bir hukuk mahkemesinin yetkisinde olmakla birlikte, yargılanmakta olan uyuşmazlıkla bağlantılı olması sebebiyle, medeni hukuka ilişkin uyuşmazlığı da karara bağlamasını istemesine şahsi hak davası; böyle bir istemde bulunan şahsi davacı veya katılana da şahsi hak davacısı denir.⁴⁴

Mülga CMUK 365'inci madde uyarınca suçtan zarar gören her şahıs tahkikatın her halinde müdahale yolu ile hukuku amme davasına iltihak edebilir. Bu suretle amme davasına iltihak edenler şahsi haklarını da isteyebilirler. İşte suçtan zarar görenin kendisine karşı işlenen suç nedeniyle uğradığı maddî ve manevî zararları talep maksadıyla ceza mahkemesinde açtığı davaya şahsi hak davası denir. Şahsi hak davası bir "*hukuk davası*" olduğundan dava sonunda uygulanacak yaptırımlar ceza yaptırımı değil medeni yaptırımlardır.⁴⁵

Şahsi hak, malın geri verilmesini, suç eserlerinin ortadan kaldırılmasını, tazminat ve muhakeme masraflarının ödettilmesini istemek şeklinde tecelli ederdi. Ancak bu imkân hem neticede sanığın mahkûm olmasına hem de şahsi hak muhakemesinin ceza muhakemesini uzatmaması şartlarına bağlı idi (CMUK, md.358). Bu şartlar gerçekleşmezse, ceza mahkemesince şahsi hakta hükmedilmezdi. Şahsi davacı, şahsi hak davası açmamış ise ceza mahkemesinin kendiliğinden şahsi hakta hükmetmesine imkân yoktu.⁴⁶

Şahsi hak için ceza mahkemesine gidilmesi zorunlu değil ihtiyaridir. Kişi isterse hukuk mahkemesinde şahsi haklarını talep edeceği bir dava açabilir. Suçtan zarar gören, bu davayı ceza mahkemesinde açmakla, hukuk mahkemelerinde ikinci bir dava açmaktan kurtulmakta ve haklarına daha ekonomik bir yoldan kavuşmakta idi.⁴⁷

⁴⁴ Öztürk, a.g.e., s. 247.

⁴⁵ Erdener Yurtcan, *CMUK Şerhi*, 3. Bası, Beta Basın Yayın, İstanbul, Mart 2000, s. 952.

⁴⁶ Kunter/ Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 370-371.

⁴⁷ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 790.

Şahsi hak davası Ceza Muhakemesi Kanunu ile kaldırılmıştır.⁴⁸

İlgilinin bu davayı hukuk mahkemesinde açmayı tercih etmesi durumunda, Harçlar Kanunu ve (1) sayılı tarife uyarınca gerekli yargı harçlarını ödeyeceği tartışmasızdır. Bu davanın ceza mahkemesinde açılması durumunda da Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "*Ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de celse harçları hariç olmak üzere 1 sayılı tarifeye göre harç alınır.*" hükmü uyarınca yargı harcı ödenmesi gerekir. Nitekim, kanun gerekçesinde de ceza mahkemelerinde görülen davalar sebebiyle, bundan böyle harç alınmayacağı, ancak ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların da hüküm altına alınması halinde, bunların hukuk mahkemelerinde görülen davalardan mahiyet itibarıyla farkı bulunmadığından mükellefiyette eşitlik sağlamak maksadıyla, bu nev'i davalardan da celse harçları hariç olmak üzere 1 sayılı tarife gereğinde harç alınacağı açıklamasına yer verilmiştir.

2. Kanun Dışı Yakalama ve Tutuklama Nedeniyle Tazminat Davası

CMK yürürlüğe girmeden önce, koruma tedbirleri nedeniyle tazminat verilebilmesini düzenleyen 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkındaki Kanun geçerliydi.

Anılan Kanun'un 1'inci maddesi uyarınca Anayasa ve diğer kanunlarda gösterilen hal ve şartlar dışında yakalanan veya tutuklanan veyahut tutukluluklarının devamına karar verilen; yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar kendilerine yazılı olarak hemen bildirilmeyen; yakalanıp veya tutuklanıp da kanunu süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan; hâkim önüne çıkarılmaları için kanunda belirtilen süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetlerinden yoksun kılınan; yakalanıp veya tutuklanıp da bu durumları yakınlarına hemen bildirilmeyen; kanun dairesinde yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturma yapılmasına veya son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına veyahut beraatlarına veya ceza verilmesine mahal olmadığına karar verilen; mahkûm olup da tutuklu kaldığı süre hükümlülük süresinden fazla olan veya tutuklandıktan sonra sadece para cezasına mahkûm edilen kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar bu kanun hükümleri kapsamında Devletçe ödenmekte idi. Kanun'un 1'inci maddesinde yazılı sebeplerle zarara uğrayanlar, kendilerine zarar veren işlemlerin yapılmasına esas olan iddialar sebebiyle haklarında açılan dâvalar sonunda verilen kararların kesinleştiği veya bu iddiaların mercilerince karara bağlandığı tarihten itibaren üç ay içinde, ikametgâhlarının bulunduğu yer ağır ceza mahkemesine bir dilekçeyle başvurarak uğradıkları her türlü zararın tazminini isteyebilmekte idiler. Bu dilekçelerde; zarar isteminde bulunan kimsenin açık adresinin, zarara sebebiyet verdiği ileri sürülen işlemlerin özetinin,

⁴⁸ Kunter/ Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 370.

zararın dayandığı sebepler ile sübut delillerinin ve tazmini istenen zararın neden ibaret olduğunun yazılı olması ve sübut delillerinin dilekçeye bağlı olarak verilmesi gerekli olup belirtilen hususları içermeyen dilekçeler mahkeme kararıyla reddedilmekte idi. Tazminat istemine esas olan işlem, işi hükme bağlayan ağır ceza mahkemesince yapılmışsa, bu istemi incelemeye en yakın yer ağır ceza mahkemesi yetkili idi.

Yetkili mahkeme zarar istemine dair dilekçe üzerine, üyelerinden birisini işin incelemesiyle görevlendirir. Görevlendirilen üye, ilk önce, istemin kanuni süresi içerisinde yapılmış olup olmadığını inceler. İstem süresi içerisinde yapılmışsa, görevli üye hüküm ve karar dosyasını aldırtmak, her türlü incelemeleri yapmak ve gerekiyorsa tazminat isteminde bulunan kimseyi de dinlemek suretiyle delilleri topladıktan sonra yazılı düşüncesini bildirmesi için evrakı Cumhuriyet savcılığına gönderir. Mahkeme, Cumhuriyet savcısının yazılı görüşü üzerine duruşma yapmaksızın kararını verir. Bu karar aleyhine tebliğ tarihinden başlayarak bir hafta içinde temyiz yoluna başvurulabilir.

5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 18/c maddesi ile 7.5.1964 tarihli ve 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 6'ncı maddesi uyarınca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ilâ 144'üncü maddelerinde düzenlene koruma tedbirleri nedeniyle tazminata ilişkin hükümler, 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren yapılan işlemler hakkında uygulanır. Bu tarihten önceki işlemler hakkında ise 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

CMK ile düzenlenen koruma tedbirleri nedeniyle tazminat talep edilebilecek haller kanun dışı yakalama ve tutuklamaya kıyasla çok daha geniştir.

Kanun dışı yakalanan veya tutuklanan kimselere tazminat verilmesine ilişkin davalar mahiyetleri itibarıyla ceza davası değildir. Bu davalara ilişkin olarak ağır ceza mahkemeleri görevli mahkeme olarak belirlenmeyip hukuk ya da idare mahkemeleri belirlenmiş olsaydı açılan bu davalar yargı harcına konu olacaktı. Yukarıda açıklandığı üzere ceza mahkemelerinde görülmekte olan ceza davaları harç konusu dışında tutulmuş ancak ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde, bunlar hukuk mahkemelerinde görülen davalardan içerik itibarıyla farklı bulunmadıklarından mükellefiyette eşitlik sağlamak amacıyla bu tür davalardan da celse harçları hariç olmak üzere 1 sayılı tarife gereğinde harç alınacağı açıktır. Buna rağmen uygulamada, 466 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönem içerisinde açılan kanun dışı yakalanan veya tutuklanan kimselere tazminat verilmesine ilişkin davalarda harç alınmadığı ve mahkemeler tarafından harca hükmedilmediği konuya ilişkin mahkeme kararlarından anlaşılmaktadır.

3. Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davası

Koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası, bir suç soruşturması veya kovuşturması sırasında CMK 141'inci maddede sayılan görevlilerin usul kurallarına uymama veya keyfi adli işlemler nedeniyle kişilerin uğradıkları maddi ve manevi her türlü zararın giderilmesi için Devleti temsilen Hazineye karşı ağır ceza mahkemesinde açtıkları davalardır.

Bu dava şahsi hak davasının konu ve fail/davalı yönüyle sınırlanmış özel bir türüdür. Şahsi hak davası, suç konusu olan her türlü eylem nedeniyle uğranılan her türlü maddi ve manevi zararın giderilmesi için açılırken, koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası, ceza mahkemelerinde yargılanan bir suç soruşturması veya kovuşturması sırasında CMK 141'inci maddede sayılan usul kurallarına uymama veya keyfi adli işlemler nedeniyle ortaya çıkan maddi ve manevi her türlü zararın giderilmesi ile sınırlı olarak açılabilir. Diğer bir farklılık ise zararı doğuran fail yönündendir. Şahsi hak davasında zarara neden olan eylemi işleyen herhangi bir kişi dava edilebilirken, koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası yalnızca Devleti temsilen Hazine aleyhine açılabilir.

CMK'nın aşağıda ayrıntılı olarak irdeleneceği üzere 141'inci maddesinin birinci ve üçüncü fıkrası hükümleri birlikte değerlendirilmesinden kanunda sayılan tüm koruma tedbirlerinin haksız uygulanması nedeniyle ağır ceza mahkemesinde tazminat davası açılabilirliği anlaşılmaktadır.

Koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davasına ilişkin olarak idari yargı görevli olabileceken kanun koyucu bu uyumsuzluğun adli yargıda (ağır ceza mahkemelerinde) görülmesini istemiştir.⁴⁹ Kanun koyucu, koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarının ağır ceza mahkemesinde görülmesini istemiş olmakla birlikte tazminatın hesaplanması konusunda tazminat hukukunun genel prensiplerine yollama yapmıştır.

Aşağıda ayrıntılı olarak izah edildiği üzere koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davaları ceza davası niteliğinde değil, ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması kapsamında değerlendirilmesi

⁴⁹ Anayasa Mahkemesi, "Anayasa Mahkemesinin daha önceki kimi kararlarında da belirtildiği üzere, tarihsel gelişime paralel olarak Anayasada adli ve idari yargı ayrımına gidilmiş ve idari uyumsuzlukların çözümünde idare ve vergi mahkemeleriyle Danıştay yetkili kılınmıştır. Bu nedenle, genel olarak idare hukuku alanına giren konularda idari yargı, özel hukuk alanına giren konularda adli yargı görevli olacaktır. Bu durumda, idari yargının görev alanına giren bir uyumsuzluğun çözümünde adli yargının görevlendirilmesi konusunda kanun koyucunun mutlak bir takdir yetkisinin bulunduğu söylemek olanaklı değildir. Ancak, idari yargının denetimine bağlı olması gereken idari bir uyumsuzluğun çözümü, haklı neden ve kamu yararının bulunması hâlinde kanun koyucu tarafından adli yargıya bırakılabilir." yönünde hüküm tesis etmek suretiyle, kanun koyucunun görevli mahkemeyi belirleme konusundaki takdir hakkına vurgu yapmıştır (Anayasa Mahkemesi'nin, 27/3/2014 tarih ve 28954 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 26.12.2013 tarih ve E. 2013/68, K. 2013/165 sayılı kararı).

gerekli bir dava niteliğinde olduğundan, yargı harcına konu olması gerekir. Tazminat hesaplanmasının, diğer tazminat davalarında olduğu üzere hem Anayasa hem de ilgili kanun hükmü uyarınca tazminat hukukunun genel prensiplerine göre yapılacak olması bu davaların ceza davası değil hukuk/tazminat davası olarak nitelendirilmesi gerektiği yönündeki kanaati güçlendirmektedir. Anılan dava, hukuk mahkemelerinde ya da idare mahkemelerinde görülen tazminat davalarından mahiyet itibarıyla farklı bulunmadığından mükellefiyette eşitlik sağlamak maksadıyla, bu nev’i davalardan da celse harçları hariç olmak üzere Harçlar Kanunu’nun eki 1 sayılı tarife uyarınca harç alınması gerektiğini söylemek mümkündür. Nitekim bu davalara ilişkin olarak kanun koyucunun idare mahkemelerini ya da hukuk mahkemelerini görevli kılması durumunda yargı harcı alınması söz konusu olacaktır.

4. Hâkimler ve Cumhuriyet Savcılarının Suç Soruşturması veya Kovuşturması Sırasında, Koruma Tedbirleri Dışında Verdikleri Tüm Kararlar veya Yaptıkları İşlemler ile Kişisel Kusur, Haksız Fiil veya Diğer Sorumluluk Hâlleri Nedeniyle Tazminat Davası

18/6/2014 gün ve 6545 sayılı Kanun’un 70’inci maddesi ile CMK’nın 141’inci Maddesine eklenen üçüncü fıkrada yer alan “*Birinci fıkrafta yazan hâller dışında, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları ancak Devlet aleyhine açılabilir.*” hükmü ile koruma tedbirleri dışında tazminat doğuran kararlar ve işlemlere dava yolu açılmıştır.

Bu düzenlemeyle Hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının suç soruşturması veya kovuşturması sırasında, koruma tedbirleri dışında verdikleri tüm kararlar veya yaptıkları işlemler ile kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri nedeniyle de dâhil olmak üzere ceza mahkemelerinde tazminat davası açılabilmesine imkân sağlandığını hatırlatmakta yarar vardır.

5. İnfaz Edilen Mahkûmiyet Kararının Yargılamanın Yenilenmesi Sonucu Kaldırılması Nedeniyle Tazminat Davası

Yargılamanın yenilenmesi sonucunda beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi halinde, önceki mahkûmiyet kararının tamamen veya kısmen infaz edilmesi dolayısıyla kişinin uğradığı maddî ve manevî zararlara ilişkin tazminat davaları da ağır ceza mahkemelerinde görülür.

CMK’nın 311 ve 314’üncü maddelerinde sayılan nedenlerin varlığı durumunda yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilir.

Yargılamanın yenilenmesi istemi hükmün infazını ertelemeyiz. Ancak mahkeme, infazın geri bırakılmasına veya durdurulmasına karar verebilir (CMK, md.312). Hükmün infaz edilmiş olması veya hükümlünün ölümü, yargılamanın

yenilenmesi istemine engel olmaz. Ölenin eşi, üstsoyu, altsoyu, kardeşleri yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilirler. Bu kişilerin yokluğu hâlinde, Adalet Bakanı da yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilir (CMK, md.313). Kanun yollarına başvurma hakkındaki genel hükümler, yargılamanın yenilenmesi istemi hakkında da uygulanır. Yargılamanın yenilenmesi istemi, bunun yasal nedenleri ile dayandığı delilleri içerir (CMK, md.317).

Yargılamanın yenilenmesi istemi, hükmü veren mahkemeye sunulur. Bu mahkeme, istemin kabule değer olup olmadığına karar verir (CMK, md.318). Mahkeme, yargılamanın yenilenmesi istemini yerinde bulursa delillerin toplanması için bir naip hâkimi veya istinabe olunan mahkemeyi görevlendirebileceği gibi kendisi de bu hususları yerine getirebilir. Delillerin mahkemeye veya naip hâkim tarafından veya istinabe suretiyle toplanması sırasında, soruşturmaya ilişkin hükümler uygulanır. Delillerin toplanması bittikten sonra Cumhuriyet savcısı ve hakkında hüküm kurulmuş olan kişiden yedi günlük süre içinde görüş ve düşüncelerini bildirmeleri istenir (CMK, md.320).

Yargılamanın yenilenmesi sonucunda beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi halinde, önceki mahkûmiyet kararının tamamen veya kısmen infaz edilmesi dolayısıyla kişinin uğradığı maddî ve manevî zararlar CMK'nın 141 ilâ 144'üncü maddeleri hükümlerine göre tazmin edilir (CMK, md.323).

Bu halde herhangi bir koruma tedbiri söz konusu değildir. Tazminatın konusu kısmen veya tamamen infaz edilen mahkûmiyet kararı nedeniyle uğranılan zarardır.⁵⁰ Bu şekilde kişilerin uğramış oldukları maddî ve manevî zararlar nedeniyle açılan davalar da CMK'nın 141 ilâ 144'üncü maddeleri hükümlerine tabi kılınmış olduğundan tıpkı koruma tedbirleri nedeniyle açılan davalar gibi ağır ceza mahkemelerinde görülürler.

Yargılamanın yenilenmesi sonucunda beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi halinde, önceki mahkûmiyet kararının tamamen veya kısmen infaz edilmesi dolayısıyla kişinin uğradığı maddî ve manevî zararların tazmini talebiyle açılan davalar mahiyetleri itibarıyla ceza davası niteliğinde değildirler. Bu davalar, Harçlar Kanunu'nun ifadesiyle ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması kapsamında değerlendirilebilecek nitelikte olup yargı harcının konusuna girerler. Hukuk ya da idare mahkemelerinde görülen tazminat davalardan mahiyet itibarıyla farklı bulunmadığından mükellefiyette eşitlik sağlamak amacıyla, bu nev'i davalardan da Harçlar Kanunu'nun eki 1 sayılı tarife uyarınca harç alınması gerekir.

⁵⁰ Nabi Özalp, "Uygulamada Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat (CMK m.141-144)", TBB Dergisi, 2019 (145), s. 84.

III. KORUMA TEDBİRLERİ NEDENİYLE TAZMİNAT DAVALARINDA YARGI HARCİ

A. Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davaları

1. Koruma Tedbirleri

Ceza muhakemesinin yapılmasını ve yapılan muhakemenin sonunda verilecek kararların kâğıt üzerinde kalmamasını ve muhakeme masraflarının karşılanmasını sağlamak amacıyla, kural olarak, ceza mahkemesinde karar verme yetkisini haiz olan yetkililer tarafından, gecikmede sakınca bulunan durumlarda, geçici olarak başvuru ve hükümden önce bazı temel hak ve hürriyetlere müdahaleyi gerektiren kanuni çarelere koruma tedbirleri denir.⁵¹

Soruşturma evresinde elde edilen bilgi veya bulguların ileride duruşmada delil olarak kullanılabilmesi için bunların bozulmadan saklanmaları gerekir. Bu saklamaya hizmet eden araçlar koruma tedbirleridir. Koruma tedbiri, hukukun diğer dallarında da rastlanılan bir müessese olup “tehlike tedbiri”nin bir çeşididir. Tehlike dediğimiz ve korktuğumuz “zarar ihtimali”ne karşı aldığımız tedbirlere “tehlike tedbiri” adını veriyoruz.⁵²

Koruma tedbirleri, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun Birinci Kitap Dördüncü Kısım’da düzenlenmiştir. Birinci Kitap Dördüncü Kısımın Birinci Bölümünde *yakalama ve gözaltı* (md.90-99); İkinci Bölümünde *tutuklama* (md.100-108); Üçüncü Bölümünde *adli kontrol* (md.109-115); Dördüncü Bölümünde *arama ve elkoyma* (md.116-134); Beşinci Bölümünde *telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi* (md.135-136); Altıncı Bölümünde *gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme* düzenlenmiş ve Yedinci Bölümünde de koruma tedbirleri nedeniyle tazminat hükümlerine (md.141-144) yer verilmiştir.

2. Koruma Tedbirleri Nedeniyle Açılan Tazminat Davası

Ceza soruşturması veya kovuşturması yapılırken şüpheli veya sanıklara hukuka aykırı olarak verilen zararın giderilmesi fikri ilk defa 1961 Anayasası’nın 30’uncu maddesi ile ortaya çıkmıştı. Anayasa hukuka uygun özgürlük kısıtlamalarının koşullarını düzenledikten sonra, maddenin son fıkrasında “*Bu esaslar dışında işleme tabi tutulan kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar kanuna göre devletçe ödenir.*” diyerek 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan ve Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun’un alt yapısını oluşturmuştur. Daha sonra 1982 Anayasası’nın 19’uncu maddesi⁵³ de aynı düzenlemeyi sürdür-

⁵¹ Öztürk, a.g.e., s. 439.

⁵² Kunter/ Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 833.

⁵³ “Madde 19 - Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir. Şekil ve şartları kanunda gösterilen: Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin

müş, fakat 4709 sayılı Kanun ile Anayasa’da yapılan değişikliklerle, zararın “*tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenmesi*” esası benimsenmiştir. 1/6/2005 tarihinde yürürlüğe giren CMK, tazminat kapsamını sadece haksız yakalama ve tutuklama ile sınırlı tutmayarak daha geniş düzenlenmiş ve CMK 141’de gösterilen bazı koruma tedbirlerini tazminat kapsamına almıştır.⁵⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 5/5 maddesinde yer alan; işbu maddenin hükümlerine aykırı olarak yapılmış bir yakalama veya tevkif muamelesinin mağduru olan her şahsın tazminat istemeye hakkı olduğu yönündeki hüküm de tazminat davasına dayanak teşkil eder.

CMK 141’inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;

- a) Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,
- b) Kanunî gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan,
- c) Kanunî hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,

yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir. Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılmaya kadar bildirilir. (Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/4 md.) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal ve savaş hallerinde uzatılabilir. (Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/4 md.) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir. Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir. Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir. (Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.”

⁵⁴ Nurullah Kunter/ Feridun Yenisey/ Ayşe Nuhoğlu, *Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu*, Cilt I, Beta, İstanbul, Haziran, 2013, s. 1587-1588.

- d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,
- e) Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmayaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,
- f) Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu cezayla cezalandırılan,
- g) Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hâllerde sözle açıklanmayan,
- h) Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen,
- i) Hakkındaki arama kararı ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilen,
- j) Eşyasına veya diğer malvarlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde elkonulan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer malvarlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen,
- k) Yakalama veya tutuklama işlemine karşı Kanunda öngörülen başvuru imkânlarından yararlandırılmayan kişiler, maddî ve manevî her türlü zararlarını Devletten isteyebilirler.

CMK'nın 142/2'nci maddesi uyarınca bu istemler, zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesinde ve eğer o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi yoksa en yakın yer ağır ceza mahkemesinde karara bağlanır.

Görüleceği üzere, CMK'nın 141'inci maddesinin düzenlendiği, Birinci Kitap Dördüncü Kısım Yedinci Bölüm'ün başlığı "*Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat*" olmasına rağmen CMK'nın 141'inci maddesinin birinci fıkrası kapsamında açılacak olan tazminat davaları bu Kanun'un "*Koruma Tedbirleri*" başlıklı Birinci Kitap Dördüncü Kısımda sayılan tüm koruma tedbirlerinin haksız uygulanması nedeniyle ortaya çıkacak maddî ve manevî zararların giderilmesini kapsamamaktadır. Halbuki bireylerin belki de en çok hukuka aykırı müdahaleye maruz kalabileceği haller gizli soruşturma tedbirleri denilen ve anılan madde kapsamına dahil edilmeyen; iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve teknik araçlarla izleme tedbirleridir.⁵⁵ Bu bakımdan CMK'nın 141'inci maddesinin birinci fıkrasındaki düzenleme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa'ya göre, daha ileri bir aşamayı ifade etse de tüm koruma tedbirlerinin tazminat kapsamına almaması önemli bir eksiklik idi. Örneğin, gözlem

⁵⁵ Veli Özer Özbek/ Mehmet Nihat Kanbur/ Koray Doğan/ Pınar Bacaksız/ İlker Tepe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin, Ankara, 2012, s. 480.

altına alma koruma tedbirinin hukuka aykırı olarak uygulanması, tazminat nedeni olarak öngörülmemiştir. Ayrıca CMK'nın 141/1 maddesinin (a) ve (e) bentlerinde yakalama ve tutuklama bakımından tazminat öngörülmesine karşın gözaltı için tazminatın öngörülmemesi de bir eksikliklerdir. Keza arama tedbiri açısından sadece “*arama kararının ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilmesi*” tazminat nedeni olarak öngörülmüştür. Koşulları oluşmadan verilen ve bu nedenle de hukuka aykırı olan bir arama kararı nedeniyle tazminat talep edilememesi bir başka eksikliklerdir. Yine CMK'nın 141/1 maddesinin (c) bendinde, kanuni hakları hatırlatılmadan tutuklama kararı verilmesi tazminat nedeni olarak düzenlemesine karşın kanuni haklar hatırlatılmadan yakalama ve gözaltına alma işlemlerinin yapılması tazminat nedeni olarak düzenlenmemiştir. Tutuklama ile gözaltı ve yakalama arasındaki bu ayrımın mantıklı bir gerekçesi bulunmamaktadır. Yargıtay da CMK'nın 141'inci maddesinin birinci fıkrasında sayılmayan adli kontrolün (CMK m.109) kanuna aykırı olarak uygulanması⁵⁶ ve iddianamede yer almaması gereken mağdura ait bilgilerin yer alması⁵⁷ nedenleriyle açılan tazminat davalarını kabul eden az sayıdaki kararları dışında, tazminat nedenlerinin sınırlı olarak düzenlendiği gerekçeyle sayılan nedenlerin dışında açılan davaların reddi yönünde karar vermiştir.⁵⁸

CMK'nın 141'inci maddesinin birinci fıkrasında sayılanların dışında kalan diğer koruma tedbirleri nedeniyle birtakım haksızlıkların ortaya çıkmış olması durumunda zararın giderilmesine ilişkin tazminat davaları ceza mahkemelerinde açılmamıştır. Ceza mahkemelerinin maddi ve manevi zararların giderilmesine ilişkin yetkisi istisnai nitelikte kalmıştır. Söz konusu istisnai düzenlemenin kıyas yoluyla genişletilememesi sonucunda tahdidi olarak sayılan koruma tedbirleri dışındaki diğer tedbirler bakımından ortaya çıkan tazminat taleplerine uygulanmamıştır.⁵⁹

CMK'nın 141'inci maddesine, 18/06/2014 gün ve 6545 sayılı Kanun'un 70'inci maddesiyle 28/06/2014 tarihinden geçerli olmak üzere üçüncü fıkra olarak eklenen; “*Birinci fıkrada yazan hâller dışında, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları ancak Devlet aleyhine açılabilir.*” hükmü ile birinci fıkranın kapsamı genişletilmiştir. Böylece CMK'nın 141'inci maddesinin birinci fıkrasında sayılmayan koruma tedbirleri nedeniyle uğranılan zararların da ağır ceza mahkemelerinde talep edilmesi mümkün kılınmıştır. Bu

⁵⁶ Yargıtay 12. CD., 20.3.2017, E. 2016/12408, K. 2017/2139; Yargıtay 12. CD., 16.2.2015, E. 2014/13444, K. 2015/2705.

⁵⁷ Yargıtay 12. CD., 11.11.2015, E. 2015/13049, K. 2015/17584.

⁵⁸ Özalp, s. 85, 152-153.

⁵⁹ Buna karşılık, haksızlıkların giderilmesine ilişkin söz konusu düzenlemelerin, kıyas yoluyla diğer tedbirler bakımından da kabul edilebileceğini ileri süren görüşler de bulunmaktadır.

düzenlemeyle hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının suç soruşturması veya kovuşturması sırasında, koruma tedbirlerine ilişkin olmayanlar da dahil olmak üzere, verdikleri tüm kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere ceza mahkemelerinde tazminat davası açılabilmesine imkân sağlandığını vurgulamakta yarar vardır. CMK'nın 141'inci maddesinde yapılan bu düzenlemenin bir sonucu olarak açılmış olan mevcut davalar ve Yargıtay incelemesinde bulunan dosyalar bakımından geçiş hükümlerinin düzenlenmesi amacıyla 5320 sayılı Kanuna geçici 8'inci madde⁶⁰ eklenmiştir.

CMK'nın 141 ila 144 maddelerinin yanı sıra Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 46 ila 49'uncu maddelerinde, yargılama faaliyeti nedeniyle Devletin sorumluluğu düzenlenmiştir. Her iki sorumluluk nedeniyle de Devlet kanuni hasım olarak düzenlenmekte ise de düzenlemelerin hareket noktası ve gerekçeleri farklı olup; genel olarak hâkimlerin sorumluluğunu düzenleyen HMK'nın 46 ve devamı maddeleri, yargılama faaliyetini yürüten hâkim ve savcıların çeşitli etkilere karşı teminat altına alınması, yargılama faaliyetlerine dayalı tazminat davalarının doğrudan hâkim ve savcılara karşı açılmasının adil yargılama ortamını yok etme tehdidinin önlenmesi ve bu itibarla, hem meydana gelebilecek tehlikeli ve zararlı durumun düzeltilip tamir edilmesi, hem de haksız davaların önlenmesi amacına yönelik olduğu halde; koruma tedbirlerinden kaynaklanan tazminatı düzenleyen CMK'nın 141 ve devamı maddeleri toplum yararına yapılan soruşturma ve kovuşturma ile açılan ceza davası sonucu bireyin zarar görmesi durumunda zararın tazminini öncelikle Devletin yüklenmesi gereği ve amacına yöneliktir. Her iki kurumun amacı, kaynağı, koşulları, yargılama mercii, yargılama usulleri farklı olup, aralarında özel kanun-genel kanun veya önceki kanun-sonraki kanun ilişkisi bulunmamaktadır.⁶¹ Bu nedenle 6545 sayılı Kanun'un 86'ncı maddesi ile 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'a eklenen geçici 8'inci maddenin yürürlüğe girdiği 28/06/2014 tarihinden önce, her iki kurumda tazminat nedeni olarak öngörülen bir koşul gerçekleşmiş ise biri diğerinin yerine geçmemekte; davacının her iki başvuru yolundan birine ya da ikisine başvurmasına kanuni bir engel bulunmamaktaydı. Nitekim Yargıtay kararları da bu istikamette idi. Keza

60 Geçici Madde 8-(Ek: 18/6/2014-6545/86 md.)

(1) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce suç soruşturması ve kovuşturması sırasında yapılan her türlü işlem veya alınan karar nedeniyle hâkimler ve Cumhuriyet savcıları hakkında hukuk mahkemelerinde açılan ve hâlen derdest olan tazminat davasına ilişkin dosyalar mahkemesince, Yargıtay incelemesinde bulunan dosyalar ise esası incelenmeksizin ilgili dairece yetkili ağır ceza mahkemesine gönderilir. Bu davalar ağır ceza mahkemelerince, Ceza Muhakemesi Kanununun 141'inci ve devamı maddeleri uyarınca Devlet aleyhine yürütülmek suretiyle karara bağlanır.

⁶¹ Özalp, s. 88-89.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141/1 maddesinde belirtilenler dışındaki koruma tedbirleri nedeniyle de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46'ncı maddesinde⁶² sınırlı olarak belirtilen nedenlere dayanılarak, koruma tedbirlerinden doğan zararın giderilmesi için dava açılmasına kanuni bir engel bulunmamaktaydı. Örneğin iletişimin denetlenmesi kararı (CMK m.135), katalogta yer almayan bir suç nedeniyle verilmesi ve HMK'nın 46'ncı maddesinde belirtilen koşulların gerçekleşmesi halinde zarara uğrayan kişi, HMK'nın 47'nci maddesinde öngörülen görevli ve yetkili mahkemede⁶³ maddi ve manevi zararının tazmini talebinde bulunabilmekteydi. Ancak 6545 sayılı Kanun'un 86'ncı maddesi ile 5320 sayılı Kanun'a eklenen geçici 8'inci madde⁶⁴ ile suç soruşturması ve kovuşturması sırasında yapılan her türlü işlem veya alınan karar nedeniyle açılacak tazminat davalarında görevli mahkemenin ağır ceza mahkemesi olacağına açıkça düzenlemesi nedeniyle, 28/06/2014 tarihinden sonra, koruma tedbirleri nedeniyle açılacak tazminat davaları, seçimlik olarak, HMK'nın 46 ila 49'uncu veya CMK'nın 141 ila 144'üncü maddelerine göre değil, sadece CMK'nın 141 ila 144'üncü maddelerine göre ağır ceza mahkemesinde açılacaktır. Ayrıca söz konusu düzenleme nedeniyle CMK'nın 141/1 maddesi kapsamı dışında kalan koruma tedbirleri nedeniyle HMK'nın 46 ila 49 maddelerine dayanılarak tazminat davası açılması da mümkün değildir.

Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında, CMK 141'inci maddesinin birinci fıkrasında sayılanlar ile bu haller dışında hâkimler ve Cumhuriyet savcısı

⁶² “Hâkimlerin yargılama faaliyetinden dolayı; kayırma veya taraf tutma yahut taraflardan birine olan kin veya düşmanlık sebebiyle hukuka aykırı bir hüküm veya karar verilmiş olması, sağlanan veya vaat edilen bir menfaat sebebiyle kanuna aykırı bir hüküm veya karar verilmiş olması, farklı bir anlam yüklenemeyecek kadar açık ve kesin bir kanun hükmüne aykırı karar veya hüküm verilmiş olması, duruşma tutanağında mevcut olmayan bir sebebe dayanılarak hüküm verilmiş olması, duruşma tutanakları ile hüküm veya kararların değiştirilmiş yahut tahrif edilmiş veya söylenmeyen bir sözün hüküm ya da karara etkili olacak şekilde söylenmiş gibi gösterilmiş ve buna dayanılarak hüküm verilmiş olması ve hakkın yerine getirilmesinden kaçınılmış olması sebeplerine dayanılarak Devlet aleyhine tazminat davası açılabilir.”

⁶³ “Devlet aleyhine açılan tazminat davası, ilk derece ve bölge adliye mahkemesi hâkimlerinin fiil ve kararlarından dolayı, Yargıtay ilgili hukuk dairesinde; Yargıtay Başkan ve üyeleri ile kanunen onlarla aynı konumda olanların fiil ve kararlarından dolayı Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla görülür. Dava, bu dairenin Başkan ve üyelerinin fiil ve kararlarından dolayı ise yargılama Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesinde yapılır. Verilen kararların temyiz incelemesi Hukuk Genel Kurulunca yapılır. Temyiz incelemesine, kararı veren başkan ile üyeler katılamaz.”

⁶⁴ “Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce suç soruşturması ve kovuşturması sırasında yapılan her türlü işlem veya alınan karar nedeniyle hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının hakkında hukuk mahkemelerinde açılan ve hâlen derdest olan tazminat davasına ilişkin dosyalar mahkemesince, Yargıtay incelemesinde bulunan dosyalar ise esası incelenmeksizin ilgili dairece yetkili ağır ceza mahkemesine gönderilir. Bu davalar ağır ceza mahkemelerince, Ceza Muhakemesi Kanununun 141'inci ve devamı maddeleri uyarınca Devlet aleyhine yürütülmek suretiyle karara bağlanır.”

larının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemlere -kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere- karşı açılacak davalar ağır ceza mahkemelerinde Devlet aleyhine açılabilir.

B. Koruma Tedbirleri Nedeniyle Açılan Tazminat Davalarında Yargı Harcı

Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin birinci fıkrasında yargı işlemlerinden bu kanuna bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanların, yargı harçlarına tabi olduğu; ikinci fıkrasında ise ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre harç alınacağı hüküm altına alınmıştır. Bu husus yukarıda ayrıntılı olarak irdelendiği üzere Harçlar Kanunu gerekçesinde de açıkça ifade edilmiştir. Buna göre ceza mahkemelerinde görülen ceza davalarının harç mevzuu dışında bırakıldığı ancak ceza mahkemelerinde görülen şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınmasına ilişkin davaların celse harcı hariç Harçlar Kanunu eki (1) sayılı tarife gereğince harca tabi tutulması gerektiği açıktır. Bir başka söyleyişle, ceza mahkemelerinde görülmekte olan tüm davalar değil “ceza davaları” yargı harcının mevzuu dışında tutulmuştur. Bu itibarla, ceza/kamu davası olmadığı tartışmasız olan bir tazminat davası niteliğindeki dolayısıyla şahsi hukuka ait bir hakkın hüküm altına alınması niteliğindeki koruma tedbirleri nedeniyle açılan davalar yargı harcına tabidir.

Kanun koyucu, koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarının ağır ceza mahkemesinde görülmesini istemiş olmakla birlikte tazminatın hesaplanması konusunda tazminat hukukunun genel prensiplerine yollama yapmıştır. Benzer şekilde, Anayasanın 19'uncu maddesinde de tazminat hukukunun genel prensiplerine yollama yapan bir hükmün varlığı da koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarına ilişkin şahsi hukuka ait bir hakkın karara bağlanması kapsamında bir nitelendirme yapılması gerektiği yönündeki kanaati güçlendirmektedir. Söz konusu dava ağır ceza mahkemesinde görülmekle birlikte bu davada tazminat hukukunun yani özel hukuk kapsamındaki borçlar hukuku prensiplerinin uygulanacak olması da şahsi hukuka ait bir hakkın hükme bağlandığına delalet etmektedir.

Tazminat isteminin ağır ceza mahkemesinde karara bağlanacak olmasının Anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılan davada Anayasa Mahkemesi; “5271 sayılı Yasa'nın 142. maddesinin (1) numaralı fıkrasında karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren üç ay ve her halde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde tazminat isteminde bulunulabileceği; aynı maddenin (6) numaralı fıkrasında ise tazminat istemi ile ispat belgelerinin değerlendirilmesinde ve tazminat hukukunun genel prensiplerine göre verilecek tazminat miktarının saptanmasında mahkemenin gerekli gördüğü her türlü araştırmayı yapmaya veya hakimlerden birine yaptırmaya yetkili olduğu belirtilmiştir. Bu durumda tedbir niteliğindeki uygulamalar nedeniyle haksız olarak zarara uğradığı savıyla tazminat isteminde bulunan kişinin dava açma, her türlü

iddia ve savunmada bulunma, hür türlü delili ileri sürebilme hakkının bulunması yanında mahkemenin de gerekli gördüğü her türlü araştırmayı yapmaya yetkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle kuralın, hak arama özgürlüğünü ve adil yargılanma hakkını zedeleyen bir yönü bulunmamaktadır.” şeklinde hüküm tesis etmiştir.⁶⁵ Bu hükümden de anlaşılacağı üzere “*haksız olarak zarara uğradığı savıyla tazminat isteminde bulunan kişinin*” talebinin karara bağlandığı dava mahiyeti itibarıyla Harçlar Kanunu’nun ifadesiyle “*ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması*” kapsamında bir davadır.

Harçlar Kanunu’nun 2’nci maddesinde yer alan “*Ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de, celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre harç alınır.*” şeklindeki hüküm dışında yargı harcına ilişkin olarak CMK’da yer alan bazı hükümlere dayanılarak da ceza mahkemelerinde görülmekte olan koruma tedbirleri nedeniyle açılan davaların harca konu teşkil ettiğini söylemek hukuken mümkündür. CMK’nın 303’üncü maddesinin 1’inci fıkrasında; hükme esas olarak saptanan olaylara uygulanmasındaki hukuka aykırılıktan dolayı hüküm bozulmuş ise bu maddede sayılı hallerde Yargıtay davanın esasına hükmedebileceği gibi hükümdeki hukuka aykırılığı da düzeltebileceği hükme bağlanmıştır. Sayılan hallerden biri de anılan maddenin (h) bendi uyarınca Harçlar Kanunu’na ilişkin hükümlere aykırılıktır. Daha açık bir ifade ile Harçlar Kanunu ile düzenlenen yargı harçlarına aykırılık mevcut ise bu hukuka aykırılık bozma sebepleri arasında sayılmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere Harçlar Kanunu’na ilişkin aykırılık ceza yargılamasında hükmün bozulma sebebi olarak nitelendirilmiş olması karşısında CMK’nın uygulandığı davaların daha açık bir ifade ile CMK’daki usul kurallarına tabi davaların tamamının harç mevzuu dışına çıkarıldığını söylemek mümkün değildir. Buna ek olarak CMK’nın 324’üncü maddesinin 1’inci fıkrasında yer alan; harçlar ve tarifesine göre ödemesi gereken avukatlık ücretleri ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yargılamanın yürütülmesi amacıyla devlet Hazinesinden yapılan her türlü harcamalar ve taraflarca yapılan ödemelerin yargılama gideri olduğu yönündeki tanımdan da “harçlar”ın CMK kapsamında yargılama giderleri arasında sayılması suretiyle bu Kanun’un uygulandığı bazı davaların harca tabi olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. CMK’nın 324’üncü maddesinin 4’üncü fıkrasında yer alan devlete ait yargılama giderlerine ilişkin kararların Harçlar Kanunu hükümlerine göre yerine getirileceği hükmü de bu kanaati güçlendirecek mahiyettedir.

Harçlar Kanunu’na kıyasla sonraki tarihli bir kanun olan CMK’da “ceza davaları” Harçlar Kanunu ile yargı harcından muaf tutulduğu halde yargı harcına ilişkin yukarıda belirtilen hükümlerin yer almış olması kanun koyucunun bilinçli bir tercihinin sonucu olup böyle bir tercihte bulunmasının nedeni ise koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarında olduğu gibi ceza mahkemele-

⁶⁵ Anayasa Mahkemesi’nin 25/2/2010 tarih ve E. 2008/38 K. 2010/39 sayılı kararı.

rinde görülen CMK hükümlerinin uygulandığı şahsi hukuka ait hakların karara bağlandığı davaların yargı harcına konu teşkil etmesidir. Ceza mahkemelerinde görülen davaların tümü harç mevzuu dışına çıkarılmış olsaydı, CMK'daki harca ilişkin söz konusu hükümler anlamsız ve lüzumsuz olacak idi. Harçlar Kanunu ile ceza davaları harç mevzuu dışına çıkarılmış iken bu Kanunun yürürlükte olduğu sırada ve bu kanundan sonra çıkarılan CMK'nın yargı harcına ilişkin hükümler içermesinin tek mantıklı izahı ceza mahkemeleri tarafından hükme bağlanan şahsi hukuka ait haklara ilişkin davaların harca konu olmasıdır. Harca konu bu davalardan biri de koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarıdır.

Koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarında görevli mahkeme olarak yasa ile ağır ceza mahkemesi yerine hukuk ya da idare mahkemeleri belirlenmiş olsaydı Harçlar Kanunu hükümleri uyarınca yargı harcı ödeneceği tartışmasızdır. Yukarıda aktarılan CMK'nın ilgili hükümleri ile yalnızca ceza soruşturması veya kovuşturması sırasında yargısal faaliyetten veya yargı kararına istinaden gerçekleştirilen adli kolluk işlem ve eylemlerinden kaynaklanan zararların adli yargı yerince (ağır ceza mahkemeleri) çözümlenmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla adli kolluk hizmetiyle bağı kesilen hizmet sunumundaki kusurlardan ve hizmet kusuru olarak nitelenen eylem ve işlemlerden doğduğu iddia edilen zararların tazminine ilişkin uyuşmazlıkların, idari faaliyet alanına ilişkin olması ve özel bir yasa hükmü bulunmaması nedeniyle idare hukuku ilke ve kuralları çerçevesinde idari yargı yerlerince çözümlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda idare mahkemelerinde açılacak tazminat (tam yargı) davalarının yargı harcına konu oluşturacağı açıktır. Benzer şekilde, suç soruşturması ve kovuşturması sırasında yapılan her türlü işlem veya alınan kararlar dışındaki nedenlerle hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının hakkında HMK'nın 46 ila 49 maddelerine dayanılarak hukuk mahkemelerinde açılan tazminat davaları da yargı harcına konudur. Bu itibarla, yargı hizmetinden kaynaklanan idare ve hukuk mahkemelerinde görülen tazminat davaları harca tabi kılınmış iken ceza mahkemelerinde görülen koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarının harçtan bağışık tutulduğunu söylemeyi mümkün kılacak hukuki bir dayanak mevcut değildir. Ayrıca, söz konusu tazminat davalarının bir kısmını harca tabi kılıp bir kısmını harca tabi kılmamanın hakkaniyet bakımından muteber bir izahı da bulunmamaktadır. Bunun kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olduğunu gösterir bir dayanak mevcut değildir. Örneğin yakalama, adli yakalama ve önleme yakalaması olarak ikiye ayrılmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141/1 maddesinde, "*suç soruşturması veya kovuşturması sırasında*" ifadesine yer verilmesi nedeniyle, sadece adli yakalamaya istinaden, CMK'nın 141/1-(a) maddesi kapsamında talep edilen tazminata ilişkin dava ağır ceza mahkemesinde açılacaktır. Önleme araması ile ilgili tazminat talebi ise genel hükümlere tabi olup önleme aramasının hukuka aykırı uygulanmasından kaynaklanan tazminat davası idare mahkemesinde açılacaktır. Bu durumda her ikisi de yakalamadan kaynaklanan tazminat davası niteliğinde olduğu

halde ağır ceza mahkemesinde açılan dava için harç ödenmemesi, buna karşılık idare mahkemesinde açılan dava için harç ödenmesi hakkaniyete ve kanunun koyucunun iradesine aykırılık teşkil edecektir. Adli arama ve önleme araması için de benzer şeyleri söylemek mümkündür.

Diğer taraftan, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 26.03.2002 gün ve 92/223 sayılı kararında belirtildiği üzere koruma tedbirleri nedeniyle dava açma hakkının kural olarak zarar görene ait olduğu, bu hakkın mirasçılara intikalinin ancak zarar görenin ölmeden önce dava açması veya dava açma iradesini açıkça izhar etmesi durumunda mümkün olacağı, mirasçıların ancak bu şartlarda açılmış davaya devam edebilecekleri veya dava açabileceklerine ilişkin kararı⁶⁶ da koruma tedbirleri nedeniyle açılan davanın Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinde ifade edilen "*ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması*" kapsamında bir dava olduğunu teyit etmektedir.

Tüm bunlardan hareketle ceza mahkemelerinde görülen şahsi haklara ilişkin davaların yargı harcına konu olduğu sonucuna varmak hukuken muteberdir. Buna rağmen uygulamada koruma tedbirleri nedeniyle ağır ceza mahkemelerinde açılan davalardan harç alınmamakta, mahkeme kararlarında da harca hükmedilmemektedir. Oysaki yukarıda yer verilen yargı harçlarına ilişkin muafiyet ve istisna hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, ağır ceza mahkemesinde görülen şahsi haklara ilişkin yargı harcı bağışıklığı getiren herhangi bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Uygulamada bu davaların yargı harcına konu edilmemesi, bu davaların ceza mahkemelerinde görülmesinden hareketle ceza mahkemelerinde görülmekte olan "*ceza davalarının*" harç mevzuu dışına çıkarılmış olmasının, ceza mahkemesinde görülmekte olan tüm davalar için geçerli olduğu yönündeki yanlış kabulden kaynaklandığı düşünülmektedir. Oysaki Harçlar Kanunu'nun ifadesi ile şahsi hukuka ilişkin hakların hüküm altına alınmasından ibaret olan koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarının da harca tabi tutulması gerekir.

C. Koruma Tedbirleri Nedeniyle Açılan Tazminat Davalarında Yargı Harcına İlişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı

Yargı kararlarında ve doktrinde koruma tedbirleri nedeniyle tazminat talebine ilişkin davalarda harç alınmayacağına dayanak olarak gösterilen Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı⁶⁷ söz konusu davaların açılması sırasında tazminat talebinde bulunan bireylerin harç ödememesi yönünde verilmiş ya da bu tür davaların harca mevzuu olmadığı yönünde verilmiş bir karar değildir. Anılan içtihadı birleştirme kararında; kanun ile yakalanan veya tutuklanan kişilere tazminat

⁶⁶ Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 07.03.2016, E. 2015/9844, K. 2016/3398.

⁶⁷ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Ceza Bölümü Genel Kurul Kararı, 15.4.1974 tarih ve E. 1974/4, K. 1974/3 sayılı.

verilmesi hakkındaki 466 sayılı Kanun'a göre mahkemelerce tazminata hükmolunması halinde Hazineye nispi harç yükletilmesinin doğru bulunmadığı hususu hükme bağlanmıştır.

Karar 466 sayılı Kanun döneminde verilmiştir. Kararda, Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesine ilişkin 7.5.1964 gün ve 466 sayılı Kanuna göre mahkemelerce tazminata hükmolunması halinde Hazineye nispi harç yükletilip yükletilmeyeceği konusunda Yargıtay Birinci, İkinci, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Ceza Dairelerinin kararları arasında içtihat uyumsuzluğu bulunduğu görülerek içtihadı birleştirme yoluna gidildiği belirtilmiştir.⁶⁸ Bu itibarla içtihadı birleştirme kararı bu tür tazminat davalarının harca tabi olup olmadığı hususu ile değil tazminata hükmedilen davalarda Hazineden harç alınıp alınmayacağı hususu ile sınırlıdır.⁶⁹

İçtihadı birleştirme kararında dayanan gerekçe incelendiğinde bu gerekçenin kanunla alınması yönünde düzenlenme bulunan ve Anayasal kanunilik ilkesine tabi bir harcın hazineden bile olsa alınmamasını ve hükme konu edilmemesini haklı kılmaktan uzak olduğunu söylemek mümkündür.

⁶⁸ Önce, anılan daire kararları arasında içtihadın birleştirilmesini gerektirir nitelikte ayrılık bulunup bulunmadığı konusu üzerinde durulmuştur. Bir tarafta; Birinci Ceza Dairesinin 23/1/1974 gün ve 33/173 sayılı, İkinci Ceza Dairesinin 20/10/1973 gün ve 6371/8598 sayılı ve Beşinci Ceza Dairesinin 14/11/1973 gün ve 2898/2969 sayılı kararlarında, 466 sayılı Yasaya göre hükmolunan tazminatlarda Hazineye harç yükletilmeyeceği kabul edilmiştir. Öte yandan; Altıncı Ceza Dairesinin 13/11/1973 gün ve 8620/8584 sayılı karar ile Yedinci Ceza Dairesinin 21/9/1971 gün ve 9876/10473 sayılı kararlarında, harç alınması gerektiği görüşü benimsenmiştir. Bu durumda, iki grupta toplanan bu kararlar arasında harç alınması konusunda ayrılık bulunduğu oybirliğiyle kararlaştırıldıktan sonra işin esası üzerinde görüşme açılarak her iki düşünce, bütün yönleri ile açıklanıp gerekli tartışmalar yapılmıştır.

⁶⁹ Beşinci Ceza Dairesinin görüşünde özet olarak: 466 sayılı Kanun gereğince bakılan tazminat davalarında Hazinenin taraf olarak mahkemeye çağrılmadığı, incelemenin duruşmasız olarak evrak üzerinde yapıldığı ve verilen kararların mahkemece bildirilmesi üzerine Hazinenin temyiz yoluna başvurduğu, bu tür tazminat davalarının normal dava niteliğinde olmayıp türü kendine özgü bir dava niteliğinde bulunduğu, bu konuda mahkemece verilmiş bir hüküm olmadan, Devletin istese de zararı ödeyemeyeceğine göre Hazinenin nispi harçla sorumlu tutulmasının kabul edilemeyeceği, ayrıca harç alınmasında hiç bir yarar bulunmadığı, aksine Hazineden alınacak harcın yine Hazineye verilmesinin fuzuli ve gereksiz bir işlem olacağı gerekçesine dayanılmıştır. Altıncı Ceza Dairesinin görüşünde ise: 492 sayılı Harçlar Kanununun ikinci maddesinde yer alan yargı işlemlerinden (I) sayılı tarifede yazılı olanların yargı harçlarına tabi olduğu, 13'üncü maddede harçtan istisna edilen işlemler arasında 466 sayılı Kanuna göre verilecek kararlar bulunmadığı gibi, 14'üncü maddede harçtan muaf tutulan kişiler arasında Devlet tüzel kişiliğinin (Hazinenin) sayılmadığı, özel kanunda dahi buna ilişkin bir hükme yer verilmediği, bu durumda 466 sayılı Yasadan daha sonra yürürlüğe giren 492 sayılı Harçlar Kanunundaki genel hükümler uyarınca Hazineden harç alınmasının zorunlu bulunduğu, buna göre bu çeşit yargı işlemlerinde Harçlar Kanunu'nun ikinci maddesine giren (I) sayılı tarife hükümlerinin uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

İçtihadı birleştirme kararında dayanan, “466 sayılı Yasaya göre alınacak harç, Hazinesin doğrudan doğruya yetkili organı sayılan Maliye Bakanlığı Bütçesinden çıkacak ve yine aynı bütçeye girecektir. Aynı tüzel kişiliğın kasasından çıkış yapılarak yine bu kasaya giriş yapılmasında yasal bir zorunluluk ve pratik bir fayda düşünülemez. Ayrıca harç alınmasından yarar sağlayacak bir başka taraf söz konusu olmadığı gibi, alınmamasından zararlı çıkacak bir kişi de yoktur.” Şeklindeki gerekçe kanunla alınması emredilen bir harcın alınmamasına hukuki dayanak teşkil etmez. Sadece mevcut düzenlemenin pratik faydası olup olmadığının değerlendirmesi ile sınırlı bir değer taşır. Anılan içtihadı birleştirme kararında zikredilen “Nitekim Borçlar Kanunu’nun 116’ncı maddesinde alacaklılık ve borçluluk sıfatlarının bir kişide birleşmesi halinde borcun sona ereceği kuralı kabul edilmiştir.” gerekçesine dayalı olarak sadece hazinenin haksız çıktığı davalarda borcun sona erdiğini söylemeye imkân vardır. Tazminat talep edenin aleyhine sonuçlanan davalarda bu gerekçe işlemeyecektir. Günümüzde uygulanan vergiler bakımından örneğın; katma değer vergisinde genel ve katma bütçeli idarelerin bile verginin mükellefi olması karşısında alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi nedeniyle vergi borcunun sona erdiğini kabule imkân yoktur. Söz konusu vergiler mükellefi olan genel bütçeli idareler tarafında da kanunilik ilkesi kapsamında ödenirler. Kanunla belirlenmiş vergi mükellefi, vergiyi doğuran olay, muafiyet, istisna, matrah oran gibi hususlarda yargı kararı ile de olsa değişiklik yaratılamaz. Fakat tekrar hatırlatmakta yarar olacağı üzere, bahse konu içtihadı birleştirme kararı gerek içeriği gerek vardığı sonuç itibarıyla sadece Hazine aleyhine hükmedilen tazminatlara ilişkin harç alınması ya da harca hükmedilip hükmedilmeyeceği hususu ile sınırlı bir yargı taşır. Harcın tazminat davasının açılması sırasında ödenip ödenmemesi ile tazminat talep eden ve kendisine koruma tedbirlerinin haksız uygulandığı iddiasında bulunan kişinin davayı kaybetmesi durumundaki harç mükellefiyeti ve harcı doğuran olay hususunda bir yargı taşımaz.

Kararda yer verilen; “Bu durumda, Harçlar Kanununda yazılı kurallara dayanılarak Hazine aleyhine harca hükmolunması mümkün olamayacağından, yasa metinlerinin genel hukuk ilkelerine dayalı akli ve mantıkî yorum yolu ile bir sonuca varılması gerekir. Şu hale göre, kamu kuruluşlarının yararsız birtakım işlemlerle uğraştırılmasını önlemek bakımından Hazineye harç yükletilmesinin doğru olamayacağı görüşünün, hukuk ilkelerine ve yasaların ruh ve amacına daha uygun bulunduğu kabul edilmelidir.” ibaresinden de anlaşılacağı üzere varılan sonuç hukuki bir değerlendirme ve kanunilik ilkesi kapsamında emredici bir hükmün bulunup bulunmadığını irdeleme yerine akli ve mantıkî yorum suretiyle ulaşılan bir sonuçtur.

Bu itibarla İçtihadı Birleştirme Kararı bütün olarak değerlendirildiğinde her hal ve şart altında koruma tedbirleri nedeniyle harç alınmayacağı sonucuna ulaşmamış, Hazine aleyhine sonuçlanan davalarda harca hükmedilmemesi ile sınırlı bir sonuç içermektedir. Bu karara dayanılarak koruma tedbirleri nedeniyle açılan

bir davada söz konusu İçtihadı Birleştirme Kararına dayanılarak harç alınmaması gerektiği sonucuna ulaşmada hukuki isabet yoktur. Vergilerin kanuniliği Anayasal kuralı gereğince bir harcın konulması, kaldırılması, değiştirilmesi ancak kanunla olur. Kanunla konulan bir harcın harç mükellefi olarak kanunla belirlenen kişilerden alınması yasal bir zorunluluktur. İçtihadı Birleştirme Kararı ile de olsa kanunla alınması emredilen bir harcın alınmaması mümkün değildir. Bu noktada İçtihadı Birleştirme Kararlarının kanuna ya da Anayasaya aykırılığı durumunda iptalleri için nasıl bir yöntem izleneceğinin ve iptal kararını vermekle görevli makamın kim olduğu hususundaki belirsizliğe işaret etmekle yetinelim.

D. Koruma Tedbirleri Nedeniyle Açılan Tazminat Davalarında Yargı Harcı Alınmasının Anayasaya Uygunluğu

Konunun Anayasaya uygunluk açısından analiz edilmesi daha açık bir ifade ile ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren ve şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması kapsamında değerlendirilmesi gereken koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarından harç alınmasının Anayasaya aykırı olup olmayacağı hususunun da irdelenmesinde yarar vardır.

Ceza davalarının harç mevzuu dışında tutulması Anayasal bir zorunluluk değildir. Nitekim Anayasa Mahkemesi kanun koyucunun ceza yargılaması için de harç alınabileceği bunun kanun koyucunun takdirinde olduğunu hükme bağlamıştır. Harçlar Kanunu'nun 1 sayılı tarifesindeki metne "ceza" ibaresini ekleyen 6217 sayılı Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 13'üncü madde ile ceza davaları için temyiz, istinaf ve itiraz harçları⁷⁰ getirilmiş, Anayasa Mahkemesi Kararı⁷¹ ile söz konusu temyiz, istinaf ve itiraz harçları iptal edildiği ancak zikredilen Anayasa Mahkemesi kararındaki iptal gerekçesinden⁷² de anlaşılacağı üzere ceza yargısı

⁷⁰ "IV. Temyiz, istinaf ve itiraz harçları:

b) Yargıtay ceza dairelerine yapılacak temyiz başvurularında 40 TL
f) Bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerine yapılacak istinafyolu başvurularında 20 TL

⁷¹ Anayasa Mahkemesi'nin 29.12.2011 tarih ve 28157 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 20.10.2011 tarih E. 2011/54, K. 2011/142 sayılı kararı).

⁷² "... İtiraz yoluna başvuran mahkemeler tarafından kuralın Anayasa'ya aykırılığına ilişkin doğrudan bir gerekçe gösterilmemiş ise de itiraz konusu diğer kuralla ilgili gerekçeler bir bütün halinde değerlendirildiğinde, niteliği gereği ceza yargılamasında harç alınamayacağı gerekçesiyle Anayasa'nın 2'nci ve 36'ncı maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür. 492 sayılı Kanun'un (1) sayılı Tarifesinin 'A) Mahkeme Harçları' bölümünün 'Hukuk, ceza ve ticaret davalarıyla, idari davalarda ihtilafsız yargı konularında, Anayasa Mahkemesine bireysel başvurularında ve icra tetkik mercilerinde' biçimindeki başlığı, mahkeme harçlarına ilişkin genel bir başlık olup, bu bölüm altında kısımlar hâlinde yer alan harçların hangi yargı alanlarındaki hizmetlerden alınacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla bir yargı alanında mahkeme harcı niteliğinde harç düzenlemesi yapılmak istendiğinde, öncelikle söz konusu başlığa, ilgili yargı alanına ilişkin bir ibare eklenmekte, daha sonra o yargı alanındaki somut bir yargı hizmetinden alınmak istenen harç veya harçlar ile bunların miktar ve oranlarına, türüne göre başlık altındaki

hizmetlerinden harç alınması bakımından Anayasal engel bulunmadığına hükmedilmiştir. Daha açık bir ifade ile ceza yargılaması kapsamında “ceza davaları” için bile harç alınması kural olarak Anayasaya aykırı bulunmamıştır. Buradan hareketle kanun ile ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren ve şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması kapsamında değerlendirilmesi gereken koruma tedbirleri nedeniyle açılan tazminat davalarından harç alınmasının Anayasaya aykırı olmayacağı açıktır.

Anayasa Mahkemesinin son derece isabetli yorumuyla verdiği hükümle, ceza mahkemelerinde harç alınmasının önünde Anayasal bir engel olmadığını tersine kanun koyucu istediği takdirde böyle bir düzenleme yapabileceğini belirtmektedir.

kısımlarda (‘I. Başvurma harcı’, ‘II. Celse harcı’, ‘III. Karar ve ilam harcı’ ve ‘IV. Temyiz, istinaf ve itiraz harçları’) yer verilmektedir. Kanun koyucu tarafından ceza yargılaması alanında da mahkeme harcı alınması öngörülmüş ve kuralla söz konusu başlığa ‘ceza’ ibaresi eklenmek suretiyle, genel olarak ceza yargılaması alanında mahkeme harcı alınabilmesi sağlanmıştır. Bu nedenle, kuralla ilgili Anayasa’ya aykırılık sorunu, kategorik olarak ceza yargılamasında harç alınıp alınamayacağına ilişkindir. Anayasa’nın 2’nci maddesinde, Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan ‘hukuk devleti’, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, konulan kurallarda adalet ve hakkaniyet ölçülerini göz önünde tutan, hakların elde edilmesini kolaylaştıran ve hak arama özgürlüğünün önündeki engelleri kaldıran devlettir. Anayasa’nın 36’ncı maddesinin birinci fıkrasında ‘Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir’ hükmüne yer verilmiştir. Maddeyle güvence altına alınan hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı, kendisi bir temel hak niteliği taşımasının yanında, diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden birisidir. Devletin harç alma yetkisinin dayanağını oluşturan Anayasa’nın 73’üncü maddesinin üçüncü fıkrasında ‘Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur; değiştirilir veya kaldırılır.’ denilmektedir. Harç, kamu kurum ve kuruluşlarının sunduğu hizmetlerden yararlananlardan, bu yararlanmaları karşılığı alınan bedeldir. Yargı hizmetleri de, kuşkusuz kamu kurumlarının sunduğu en önemli hizmetlerden biridir. Anayasa’da herhangi bir yargı hizmetinin, ücretsiz olarak verileceğine ve kategorik olarak devletin harç alma yetkisi dışında tutulduğuna dair hüküm bulunmamaktadır. Ceza yargılamasının her aşamasında harç alınmasını düzenleyen önceki mevzuatı yürürlükten kaldıran 492 sayılı Kanun’un gerekçesinde ‘ceza dâvalarının bir harç mevzuu ve sebebi yapılması harçların dayandığı prensip ile bağdaştırılamamış, Devletin âme menfaatine kullandığı ceza, tedip ve islah hakkının suçlulara yönelik bir harç mükellefiyeti getiremeyeceği neticesine varılmıştır.’ biçimindeki ifadeye yer verilmişse de, ceza yargılaması hizmetlerinden harç alınmasından vazgeçilmesi de, daha sonra tekrar harç alınması da, kanunla yapılmak koşuluyla kanun koyucunun takdirindedir. Kaldı ki somut olayda aynı husustaki kanuni düzenlemeler farklı içeriktedir. Kanun koyucu, düzenleme yapma konusunda Anayasa kuralları ile bağlı olup, yukarıda açıklandığı üzere kategorik olarak ceza yargısı hizmetlerinden harç alınması bakımından Anayasal engel bulunmamaktadır.” şeklinde hüküm tesisi ederek itiraz konusu kuralın Anayasa’ya aykırı olmadığına hükmetmiştir (Anayasa Mahkemesi’nin 29.12.2011 tarih ve 28157 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 20.10.2011 tarih E. 2011/54, K. 2011/142 sayılı kararı).

SONUÇ

492 sayılı Harçlar Kanunu'na bağlı (1) sayılı tarifede hukuk, ceza ve ticaret davalarında yargı harçları olarak; başvurma harcı, celse harcı, karar ve ilam harcı, temyiz, istinaf ve itiraz harçları olmak üzere “mahkeme harçları”; suret harçları, muhafaza harçları, defter tutma harçları, miras işlerine ait harçlar, vasiyetname tanzimine ait harçlar olmak üzere “diğer yargı harçları” düzenlenmiştir.

Ceza mahkemelerinde görülen davalar, sadece ceza davalarından ibaret değildir. Ceza davaları yanında kanunda sayılan bir kısım tazminat davaları da ceza mahkemelerinde görülmektedir. Bu kapsamda tazminat davası olarak; Ceza mahkemelerinde görülen tazminat davaları; mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 365'inci maddede düzenlenen “şahsi hak davası”, 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun uyarınca kanun dışı yakalanan ve tutuklanan kişilerin tazminat taleplerine ilişkin davalar, 5271 sayılı CMK'da 141 vd. maddelerde düzenlenen; koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları, yargılamanın yenilenmesi sonucunda beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesi halinde, önceki mahkûmiyet kararının tamamen veya kısmen infaz edilmesi dolayısıyla kişinin uğradığı maddî ve manevî zararlar nedeniyle tazminat davaları ceza mahkemelerinde görülmektedir.

Kamu davası dışındaki şahsi hak davası normalde hukuk mahkemelerinde, koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası ise idare mahkemelerinde görülebilecek bir dava türü olmalarına karşın kanunla ceza mahkemelerinin görevine bırakılmıştır.

İdare mahkemelerinde açılan bu ve benzeri tazminat davalarından dolayı yargı harcı alınması hususunda bir duraksama yoktur. Ancak, uygulamada koruma tedbirleri nedeniyle ağır ceza mahkemelerinde görülen tazminat davaları için yargı harcı alınmadığı, hesaplanmadığı ve yargılama giderleri arasında hükme konu edilmediği müşahade edilmektedir. Oysaki vergilerin kanuniliği Anayasal kuralı gereğince bir harcın konulması, kaldırılması, değiştirilmesi ancak kanunla olur. Kanunla konulan bir harcın harç mükellefi olarak yine kanunla belirlenen kişilerden alınması yasal bir zorunluluktur. Yargı kararı ile de olsa kanunla alınması emredilen bir harcın alınmaması mümkün değildir.

Mülga CMUK 365'inci madde uyarınca açılacak şahsi hak davasında harç alınacağı Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin ikinci fıkrasında ise ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre harç alınacağı hükme bağlanmıştır. Koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası şahsi hak davasının konu ve fail/davalı yönüyle sınırlanmış özel bir türüdür. Niteliği itibarıyla ceza davası de-

ğildir, hukuk/tazminat davasıdır. Tazminatın hesaplanması diğer tazminat davalarında olduğu üzere tazminat hukukunun genel prensiplerine göre yapılmaktadır. Bu nedenle Harçlar Kanunu'nun 2'nci maddesinin ikinci fıkrası hükmüne tabidir. Buna göre bu davalardan celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre harç alınması gerekir.

Kamu hizmetlerinin finansmanını sağlama ve kamu geliri elde etme amacı dışında, kamu harcamalarının hizmetlerden yararlanma derecesi ile orantılı olarak karşılanması anlayışı uyarınca mahkeme, icra iflas, noter gibi adalet hizmetlerinden şahsen yararlanma suretiyle menfaatleri olan kişilerden yargı harcı almayarak hizmetten yararlanmayan diğer kişilere bu hizmetin sağlanmasında yapılan kamu giderlerini vergilerle ödetmek toplumsal barış, adalet ve hakkaniyet açısından tartışmalıdır. Yargı harçlarının alınma amaçları arasında mevcut olan bir diğer amaç da kamu hizmetlerinden yararlanma haklarının kötüye kullanılmasının sınırlandırılmasıdır. Koruma tedbirleri nedeniyle açılan davalarda yargı hizmetinden yararlanma karşılığı harç alınmaması haksız davaların açılmasını özendirilmektedir. Bu itibarla bir kötüye kullanım ağır ceza mahkemelerinin gereksiz yere meşgul edilmesine yol açabileceği gibi gerçekte bir hak peşinde olan kişilerin söz konusu hizmetlerden gereği gibi yararlanamamaları tehlikesini de doğurmaktadır. Uyuşmazlık hakkında bir karar vermek, uyuşmazlığı bir kararla sonuçlandırmakla görevli olan mahkemelerin bu görevlerini gereği gibi yerine getirebilmeleri, ancak gereksiz veya sadece davacı tarafı uğraştırma amacı güden davalarla işgal olmamaları ile mümkündür. Yersiz dava açmak suretiyle, dava açma hakkını kötüye kullananların sonuçlarına katlanmalarının sağlanması önemlidir. Koruma tedbirlerinin hukuka aykırı surette uygulanması neticesinde gerçekten mağdur durumda olup da haklarının himaye altına alınması zorunluluk gösteren kişileri ayırt edebilmek ve onların mağduriyetlerini giderebilmek bakımından bu gereklidir. Bu anlamda, gereksiz davaların açılmasının ve hazinenin haksız yere zarara uğratılmasının önlenmesi için kanunda mevcut olan yargı harçlarına ilişkin hükümlerin uygulanması kanunilik ilkesinin gereğidir.

Mevcut uygulamanın, Harçlar Kanunu'nun yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemlerin yapılmayacağı (md.32), bu kanunda ödeme zamanı gösterilen harçlardan süresinde ödenmeyenlerin ilgili mahkeme ve daireler tarafından sürenin sonundan itibaren on beş gün içinde bir yazı ile o yerin vergi dairesine bildirileceği ve vergi dairesince tahsil olunacağı (md.37), bu kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, harçların tamamı peşin olarak ödenmeden harca mevzu olan işlem yapılmayacağı (md.127), gerekli harçları tamamen almadan işlem yapan memurların harcın ödenmesinden mükellefler ile müteselsilen sorumlu oldukları (md.128) hükümleri kapsamında yeniden gözden geçirilmesinde ve kanunilik ilkesine uyum konusunda gerekiyorsa yasal düzenleme yapılmasında yarar olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN**, Abdurrahman, *Kamu Maliyesi*, Genişletilmiş 11. Baskı, Gazi Kitapevi, Ankara 2006.
- AKINCI**, Müslüm, *İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkı*, Turhan Kitapevi, Ankara 2008.
- ALDEMİR**, Hüsnü, *Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2000.
- ARSLAN**, Mehmet, *Vergi Hukuku*, 5. Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, 2006.
- ARSLAN**, Mehmet, *Vergi Hukuku*, Alfa Yayınları, 2000.
- BULUTOĞLU**, Kenan, *Kamu Ekonomisine Giriş*, İstanbul 2003.
- CENTEL**, Nur / **ZAFER**, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, Ekim 2012.
- ÇELİK**, Galip, *Servet ve Harcama Vergileri*, Seçkin Yayınevi, Ankara 1995.
- ERANIL**, Mehmet Akif, “*Harçlar Kanunu Üzerine İnceleme ve İzah*”, Ankara Barosu Dergisi, Cilt. 8, Sayı. 103-104.
- ERGİNAY**, Akif, *Vergi Hukuku Prensipleri*, Ankara 1953.
- KANETİ**, Selim, *Vergi Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul 1989.
- KIZILOĞLU**, Şükrü / **ŞENYÜZ**, Doğan / **TAŞ**, Metin / **DÖNMEZ**, Recai, *Vergi Hukuku*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2007.
- KUNTER** Nurullah / **YENİSEY** Feridun / **NUHOĞLU** Ayşe, *Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu*, Cilt I, Beta, İstanbul, Haziran, 2013.
- KUNTER** Nurullah / **YENİSEY** Feridun / **NUHOĞLU** Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 18. Baskı, Beta, İstanbul, Ekim 2010.
- KURU**, Baki / **ARSLAN**, Ramazan / **YILMAZ**, Ejder, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013.
- KURU**, Baki, *Hukuk Usulü Muhakemeleri*, 6. Baskı, Cilt: V, Demir Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- NADAROĞLU**, Halil, *Kamu Maliyesi Teorisi*, 11. Baskı, İstanbul 2000.
- OLGAÇ**, Senai, *Açıklamalı ve Uygulamalı Harçlar Kanunu*, Ankara 1964.
- ONAR**, Sıddık Sami, (1944), *İdare Hukuku*, İsmail Akgün Matbaası.
- ÖKTEMER**, Semih, “*Başvurma Harcı*”, Adalet Dergisi, Ağustos-Eylül 1966, Cilt. 57, Sayı. 8-9.
- ÖNCEL**, Mualla / **KUMRULU**, Ahmet / **ÇAĞAN**, Nami, *Vergi Hukuku*, 13. Bası, Ankara, 2005.
- ÖZALP**, Nabi, “*Uygulamada Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat (CMK m.141-144)*”, TBB Dergisi, 2019 (145.)
- ÖZBEK**, Veli Özer / **KANBUR**, Mehmet / **DOĞAN**, Nihat Koray / **BACAKSIZ**, Pınar / **TEPE** İlker, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin, Ankara, 2012.
- ÖZKAN**, Hasan / **ATAÇ**, Kifayet (İştip), *Nüfus Davaları ve Nüfus İşlemleri*, Ankara, 2004.

- ÖZTÜRK**, Bahri, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin, Ankara, 2014.
- ÖZTÜRK**, İlhami, “*Bir Hükümün Bozulmasını Takiben Verilen Kararda Hesaplanan Yargı Harcından Bozulan Hüküm Dolayısıyla Ödenmiş Olan Harcın Mahsubu*”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, Aralık 2015, s. 142.
- ÖZTÜRK**, İlhami, “*Kamu İdarelerine Kanunla Tanınan Yargı Harcı Muafiyetinin Yeniden Düzenlenmesi İhtiyacı*”, Maliye Dergisi, S: 169, Temmuz - Aralık, 2015.
- PEKCANITEZ**, Hakan / **ÖZEKES**, Muhammet / **ATALAY**, Oğuz, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- PINAR**, Burak, *Yargı ve İcra Harçları*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.
- POYRAZ GİYİK**, Hülya, *Kanun Dışı Yakalama, Tutuklama, Arama ve Elkoymaya İlişkin Tazminat Davaları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- SABAN**, Nihal, *Vergi Hukuku*, 6. Baskı, Beta, İstanbul, 2014.
- TUNCER**, Selahattin, *Vergi Hukuku ve Uygulaması*, Yaklaşım Yayınları, 2003.
- TÜRK**, İsmail, *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitapevi, 2011.
- ULUATAM**, Özhan / **METHİBAY**, Yaşar, *Vergi Hukuku*, İmaj Yayıncılık, 2001.
- ULUATAM**, Özhan, *Kamu Maliyesi*, İmaj Yayınevi, 2012.
- ÜNVER**, Hakkı Şinasi / **ARSLAN**, İsmail, *Esbabi Mucibeleriyle Birlikte Yeni Damga Vergisi ve Harçlar Kanunu*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1964.
- YILMAZ**, Kazım, *Türk Vergi Hukuku*, Ce-Ka Yayınları, 2003
- YİĞİT**, Uğur / **ÖZTÜRK**, İlhami, *Yargı Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara Temmuz 2020.
- YURTCAN**, Erdener, *CMUK Şerhi*, 3. Bası, Beta Basın Yayın, İstanbul, Mart 2000.
- https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/_d01/c025/mm__01025037ss0282.pdf.

